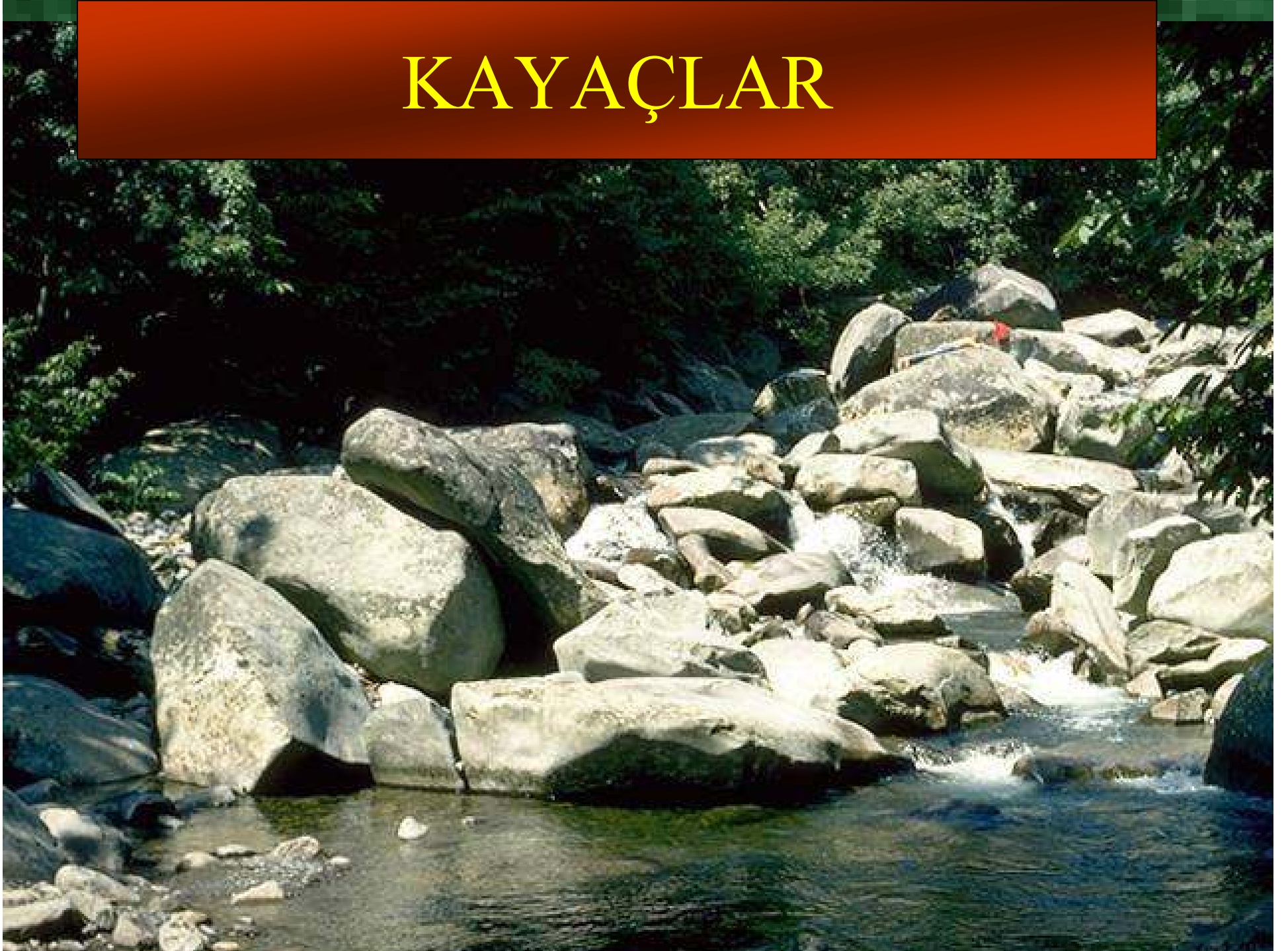

KAYAÇLAR

KAYAÇLAR

KAYAÇLAR

KAYAÇLAR

KAYAÇLAR

KAYAÇLAR

- Kayaçlar mineral topluluklarıdır.
- Ya çeşitli minerallerin ve ya mineral ve taş parçacıklarının bir araya gelmesinden, ya da
- Tek mineralin çok sayıda birikmesinden oluşurlar

KAYAÇLAR

- Örneğin
  - Granit: çeşitli minerallerden
  - Değişik kum tanelerinden
  - Kireçtaşı ve kuvarsit: tek mineralden oluşmuştur

KAYAÇLAR

Kayaçlar, oluşum şartları ve kökenlerine göre

1-Magmatik (Katılaşım)

2-Metamorfik (Başkalaşım)

3-Sedimanter (Tortul)

Kayaçlar olmak üzere üç ana gruba ayrılır

Magmatik

Metamorfik

Sedimanter

KAYAÇLAR

Kayaçlar

- Magmanın kristallenmesi
- Daha önce var olan kayaçların yeniden kristallenmesi veya
- Yeryüzünde bulunan kayaç parçalarının ve sular içindeki erimiş minerallerin taşınması ve depolanması sonucu oluşurlar

KAYAÇLAR

- Kayaçları nasıl tanımlarız?
  - Mineral bileşimi
  - Dokusu
- Doku
  - Tane boyu
  - Tane şekli
  - Tanelerin arasındaki ilişki
  - Tanelerin yönlenmesi

MAGMATİK KAYAÇLAR

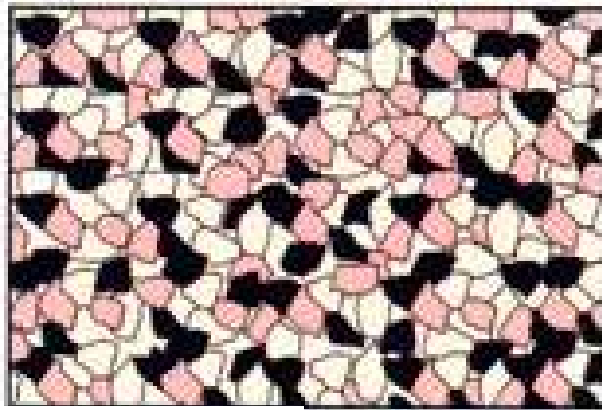
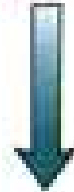
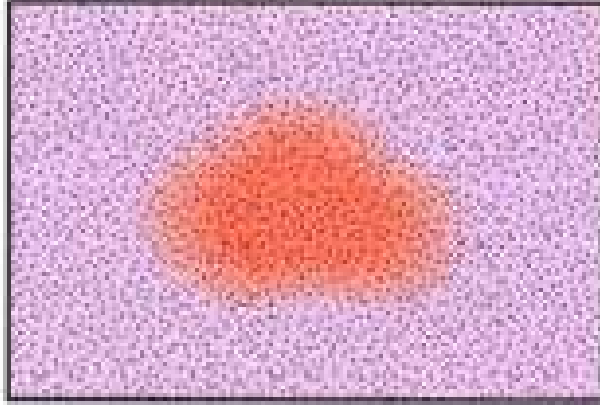
- Ergimiş halde bir silikat hamuru olan magmanın veya akkorun yerkabuğunun derinliklerinde ya da yeryüzünde soğuyarak katılaşması sonucu oluşan kayalardır

MAGMATİK KAYAÇLAR

- Magmanın soğuması ve katılaşması derinlerde yavaş yavaş olduğu zaman tam kristalli kayaçlar
- Soğuma ve katılaşma yeryüzünde veya yeryüzünde hızlı olduğunda camsı-kristalli kayaçlar
- Yeryüzüne yakın derinliklerde olduğunda da küçük kristalli kayaçlar oluşur.

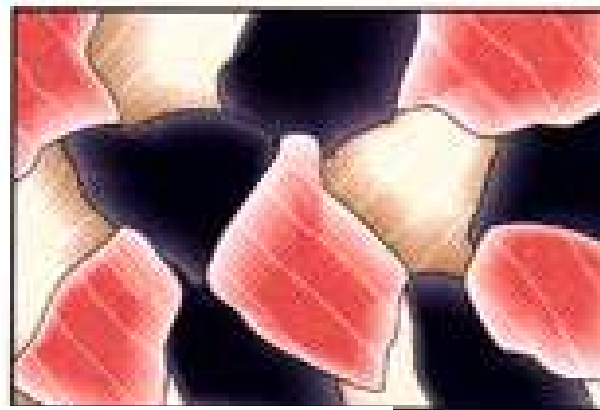
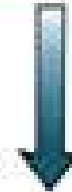
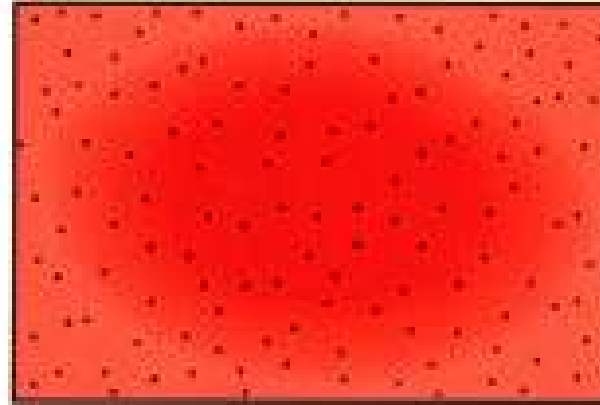
KAYAÇLAR

Hızlı soğuma

İnce taneli
dokü

Yavaş soğuma

İri taneli dokü
texture

MAGMATİK KAYAÇLAR

- Oluşum derinliklerine göre magmatik kayaçlar
  - Derinlik (plutonik)
  - Yarı derinlik (damar) ve
  - Yüzey (volkanik)
- Kayaçları olmak üzere üç gruba ayrılır.

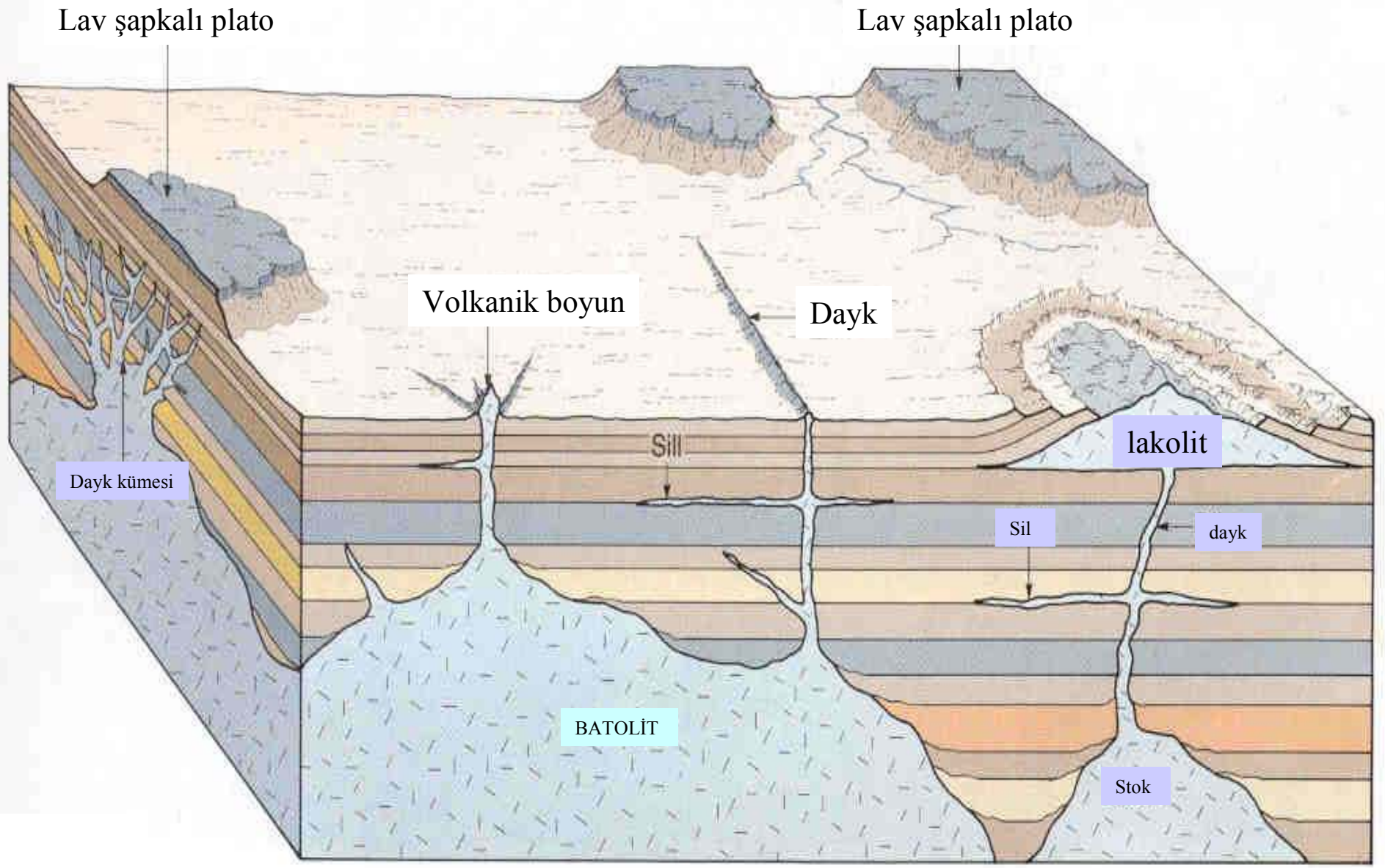
DERİNLİK (PLUTONİK) KAYAÇLAR

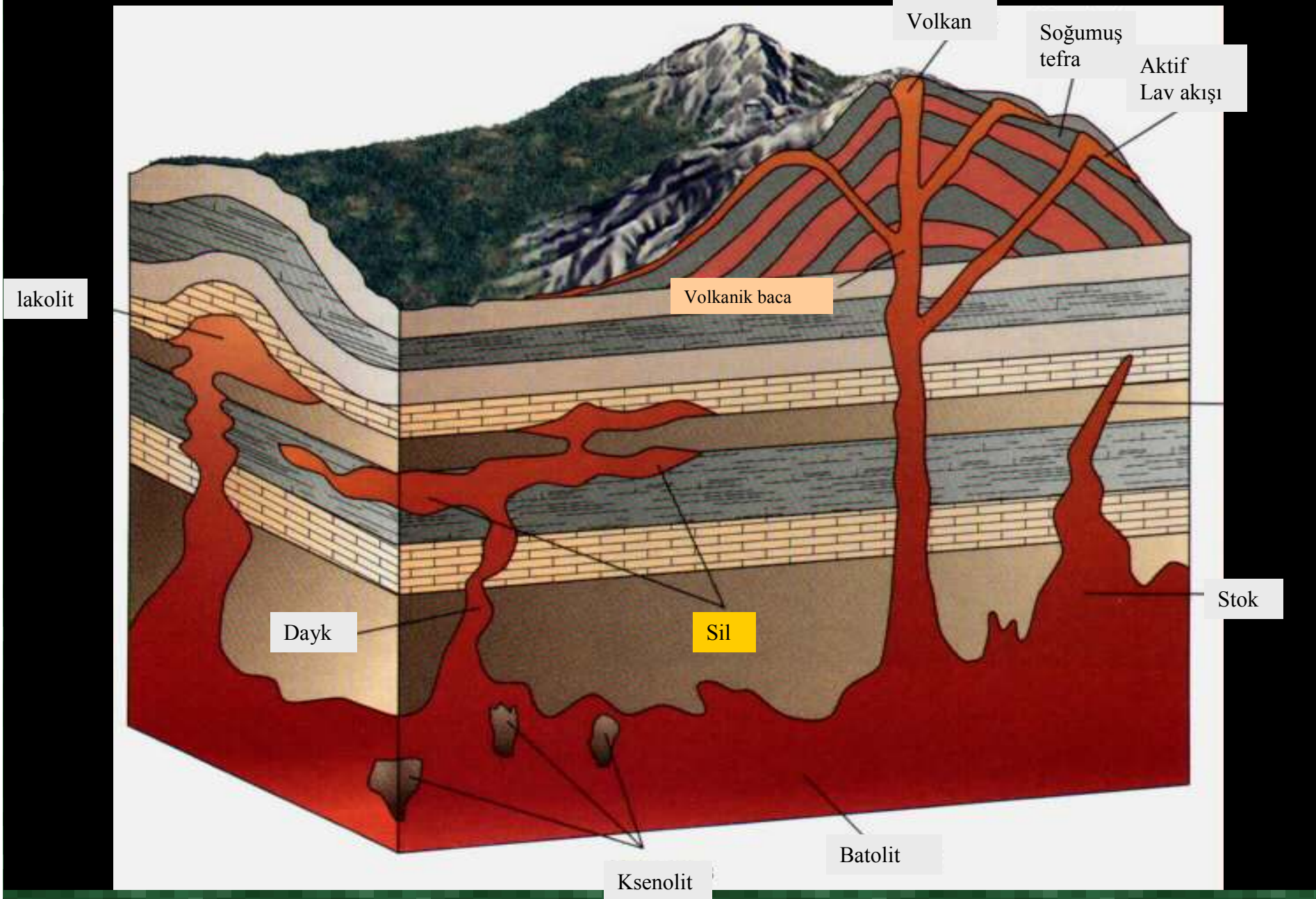
- Tam kristalli, taneli ve yalnızca kristallerden oluşmuştur
- Yalnızca kristallerden oluştuklarından oldukça sağlam ve dayanıklıdırlar
- Yerkabuğunda değişik şekillerde Kütle halinde bulunurlar
- Boyutları birkaç km'den 100'lerce km arasında değişir.

BULUNUŐ ŐEKİLLERİ

- Derinlere doğru geniŐleyen ve ũst kesimleri kumbemsi, 80-100 km²'den daha geniŐ kũtlelere **batolit**, daha kũçük boyutlulara ise **stok** denir

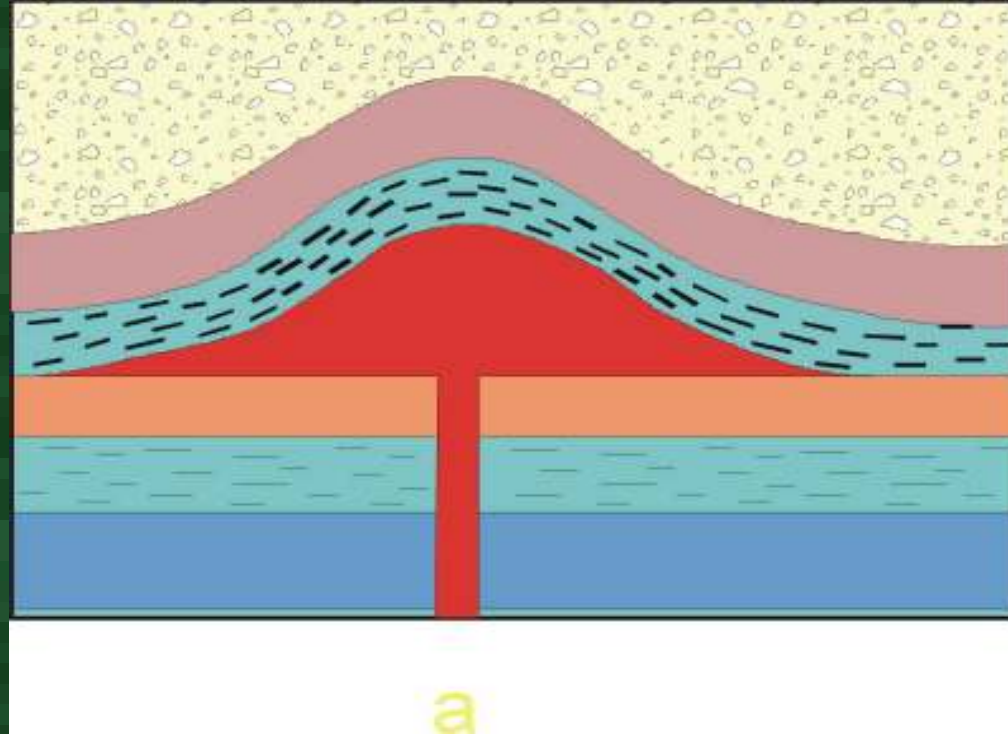

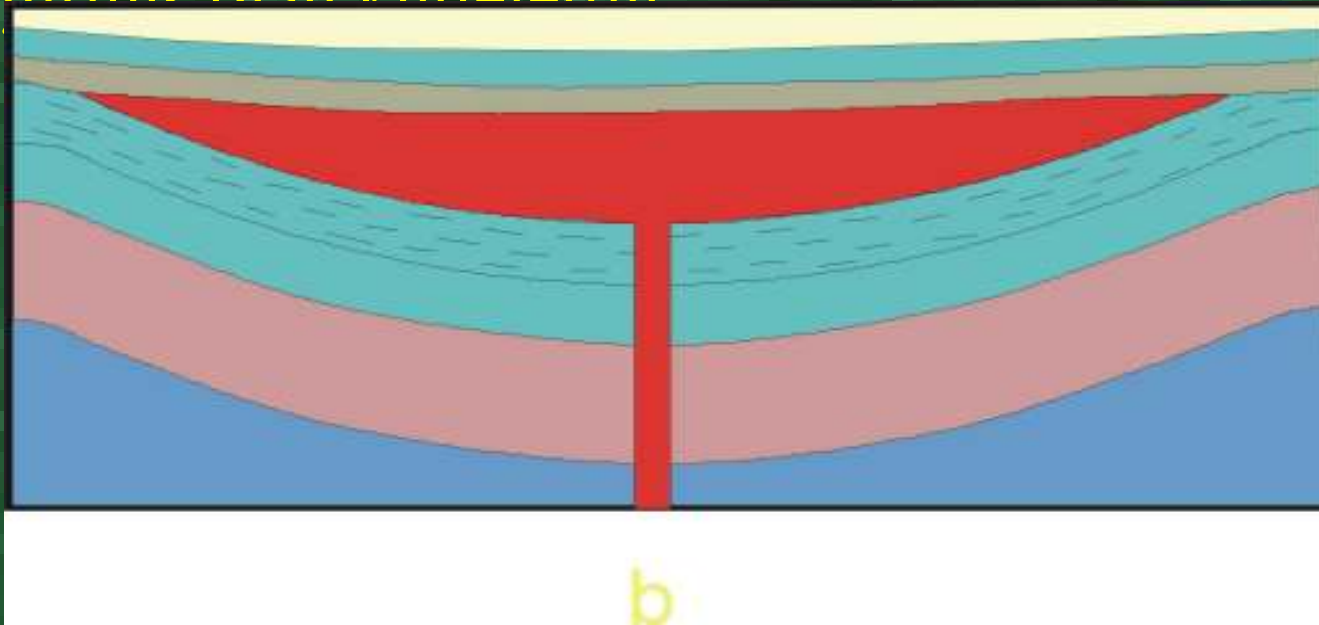

- Lakolit

- Tabakalar arasına mantar
şeklinde sokulmuş ve yan
kayaçları kabartmış
magmatik kütlelerdir

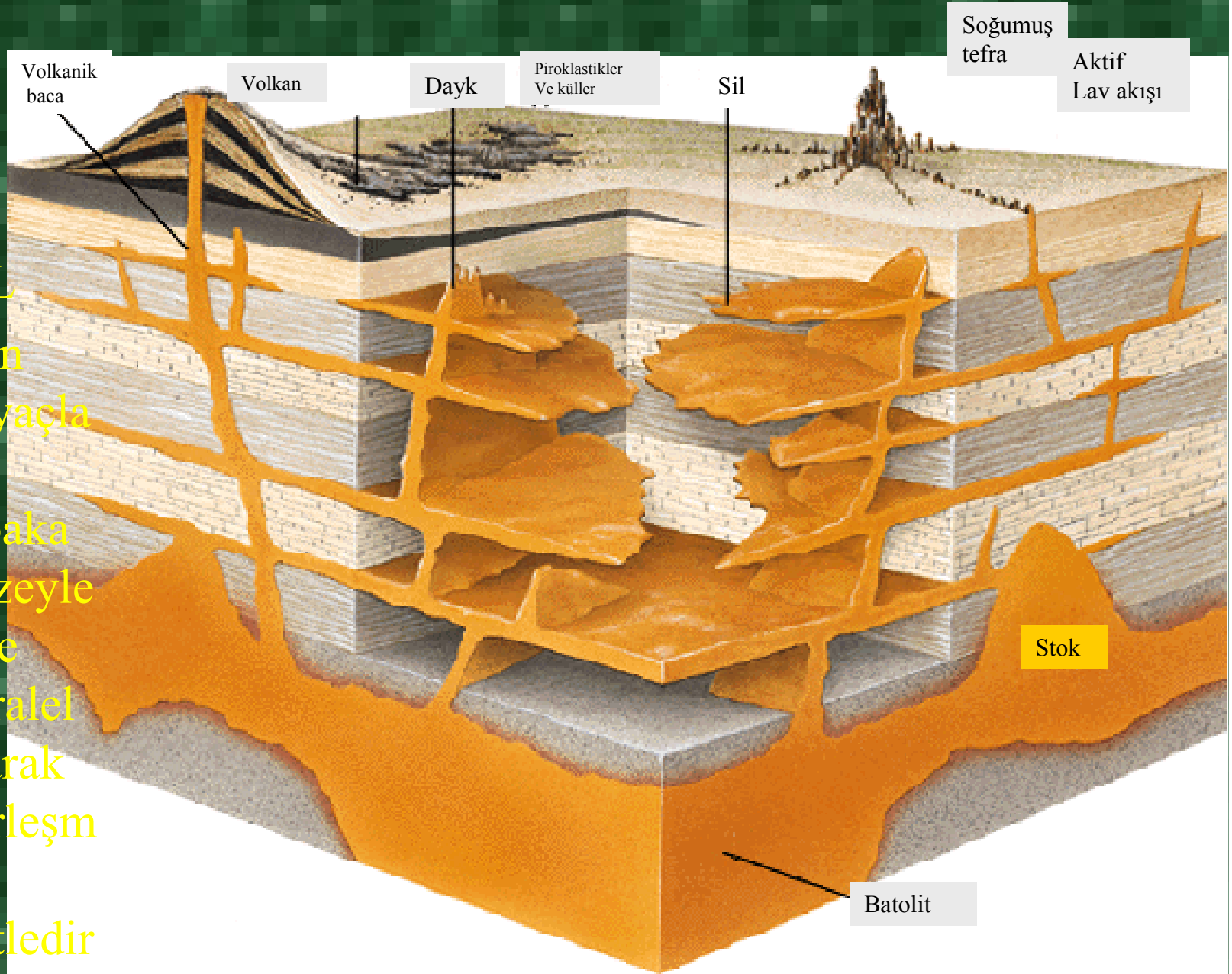

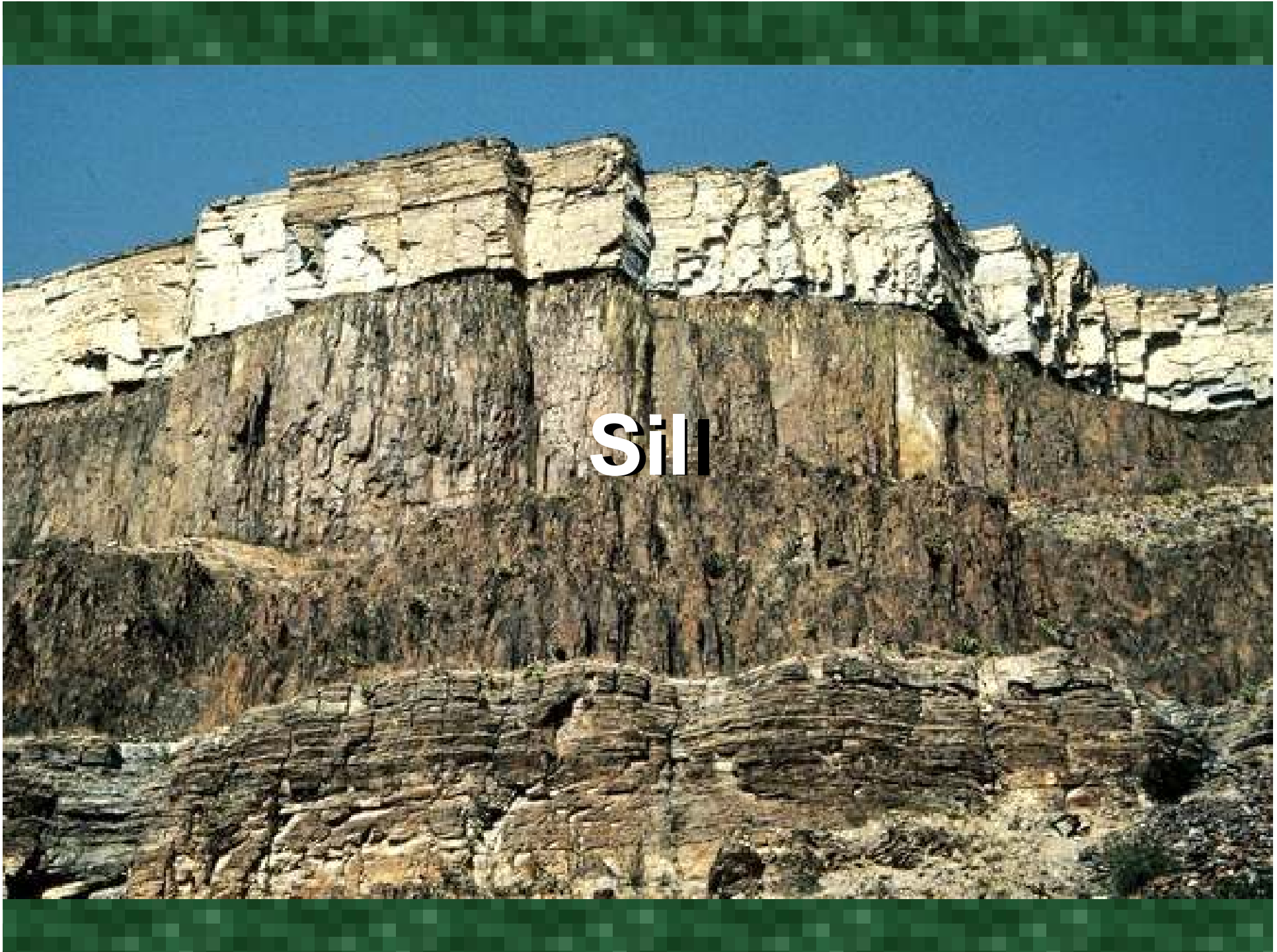
- Fakolit: Kıvrımlı oluşumların aralarına girmiş olan kütlelerdir

- Lapolit:
  - Tekne şeklindeki magmatik kütlelerdir

- SİL
- Yan kayaçların tabaka yüzeylerine paralel olarak yerleşmiş kütledir

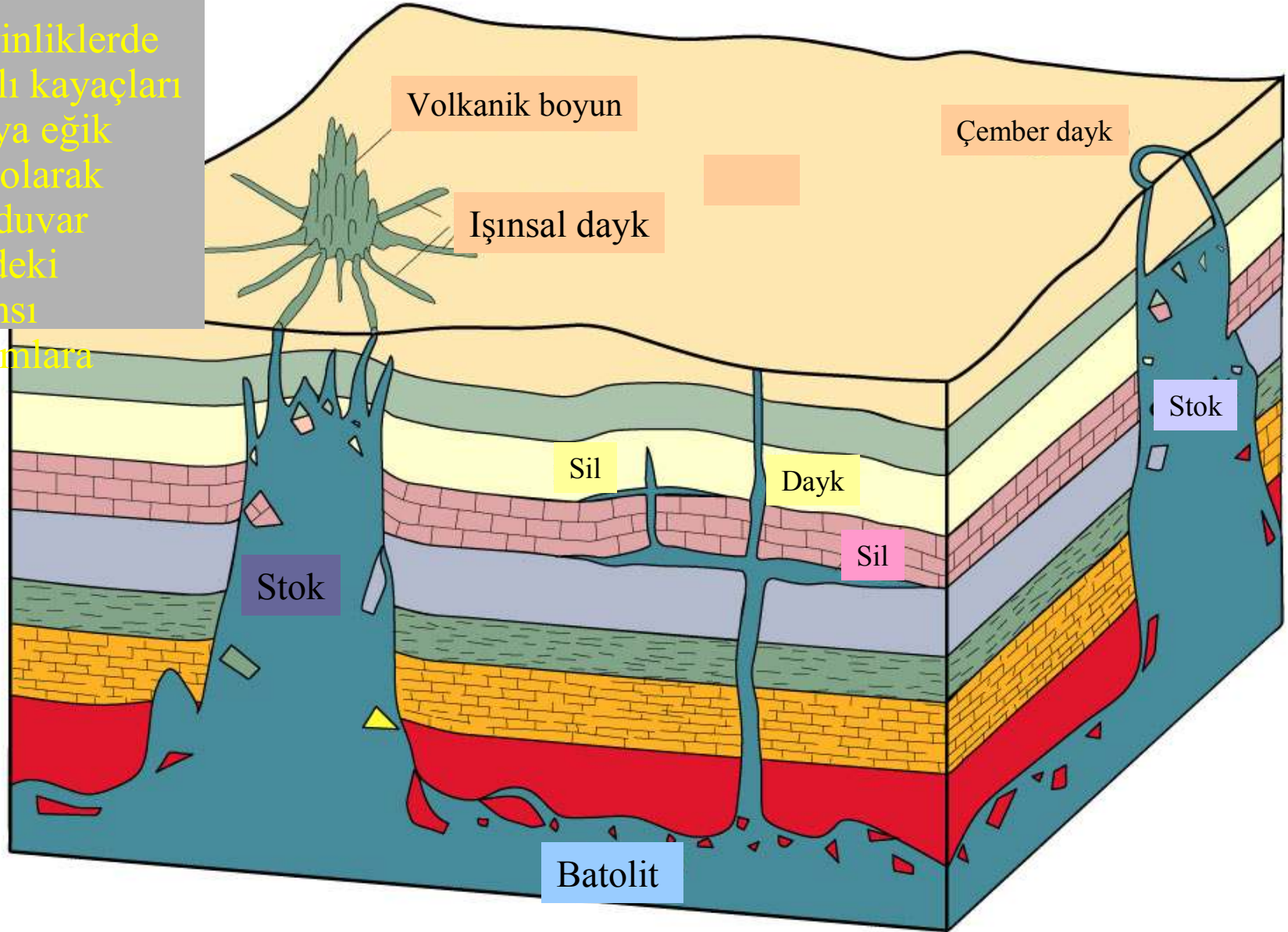

Si

- DAYK
- Az derinliklerde tabakalı kayaçları dik veya eğik şekilli olarak kesen duvar şeklindeki levhamsı sokuklara denir

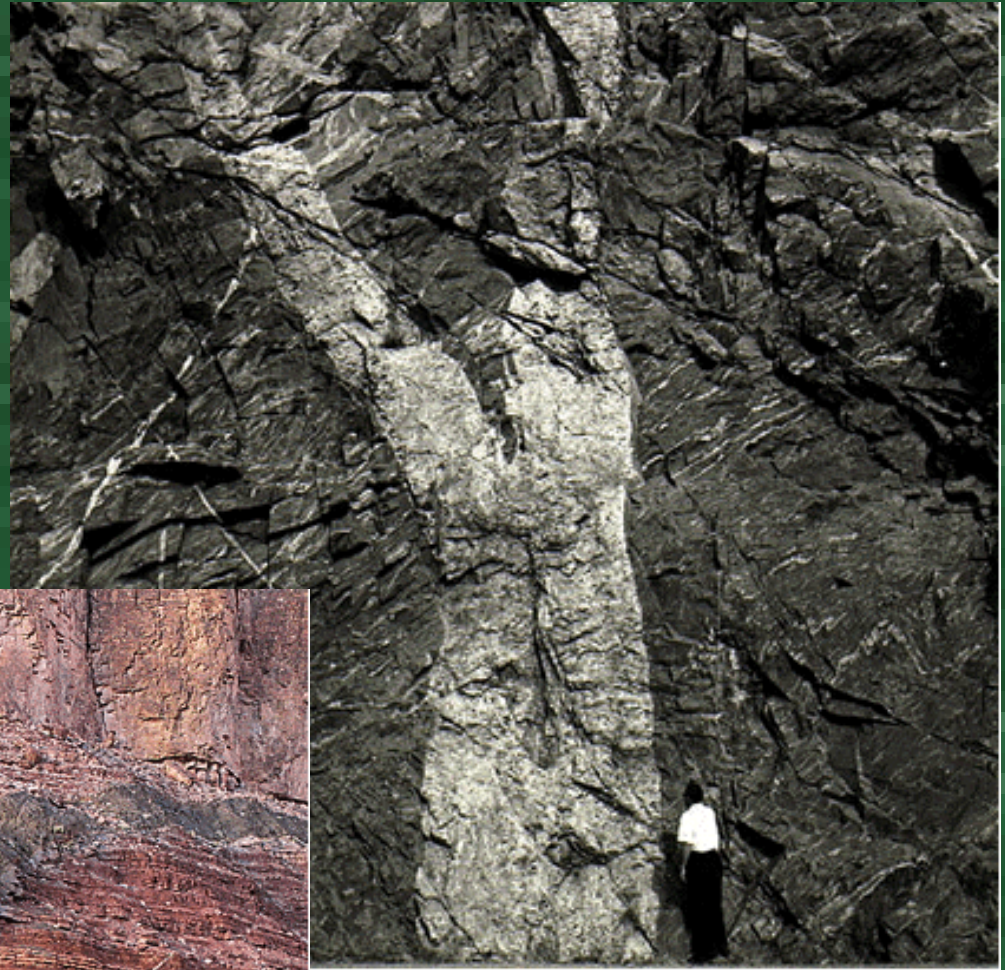

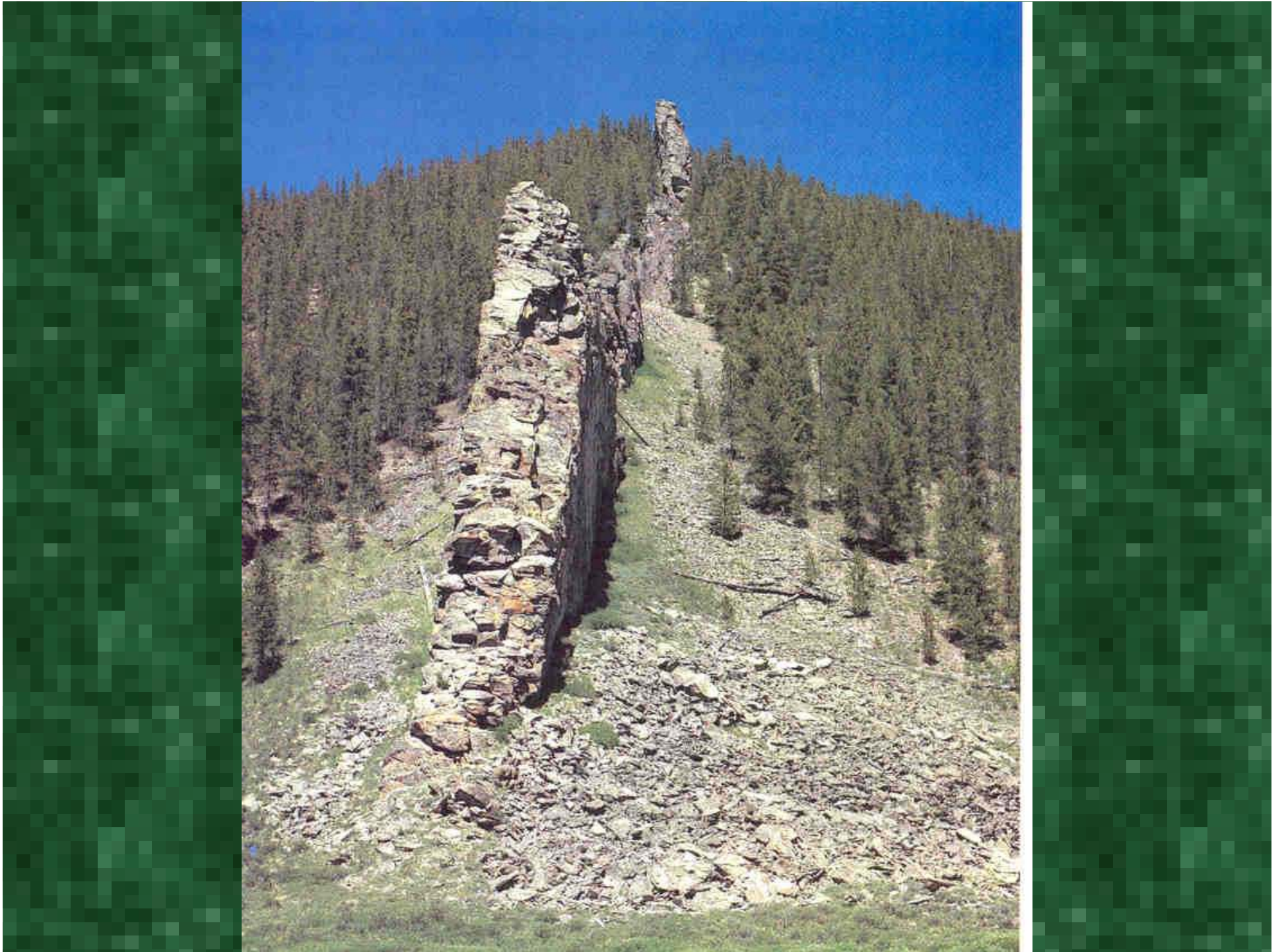
Dayk

Dayk
(Grand Tetons,
Wyoming)

Dayklar

Dolerit daykđ-Obruęuntepe/Konya

Dolerit daykđ-Obruęuntepe/Konya

Dolerit daykları-Ladik/Konya

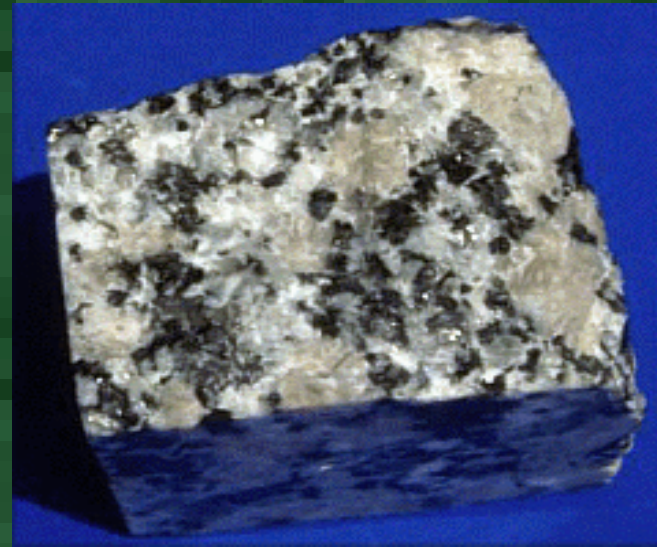
Dolerit daykđ-Obruđuntepe/Konya

- Derinlik kayaları

- Granit-granodiyorit:

- Açık renkli, çoğunlukla eşit boyda kuvars ve feldispattan oluşan kayalara granit denir
- Çok az miktarda mika ve hornblend içerir.
- Renkleri feldispatların ve diğer minerallerin cins ve miktarlarına göre gri, pembe ve kırmızı olabilir

Granitler !!!!

Granit

Granit

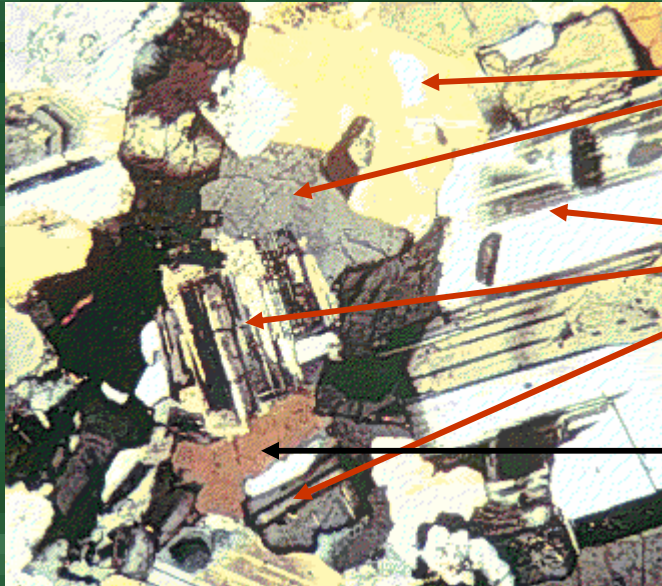

Granit

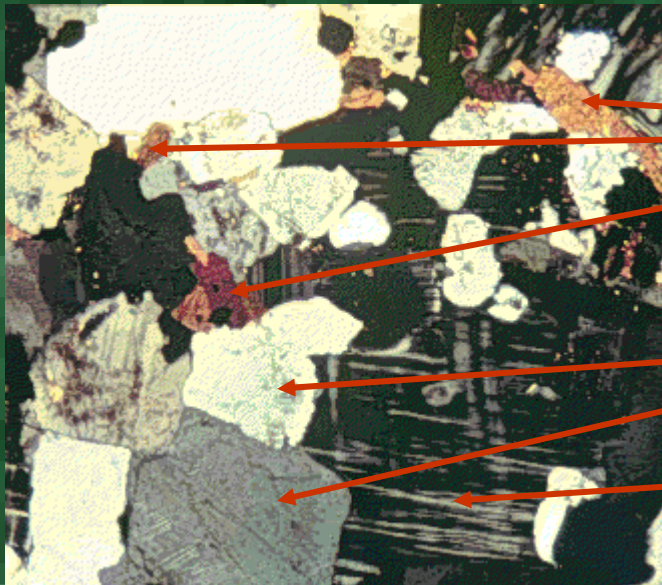
Granitler

Kuvars

Feldspat

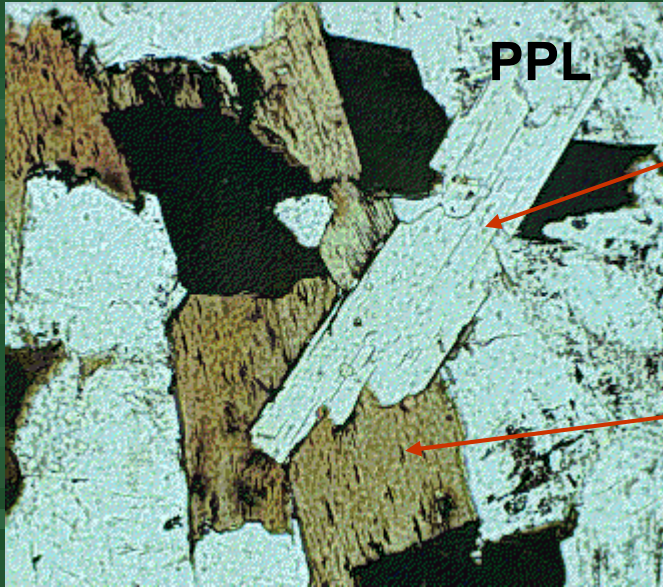
Amfibol

Biotit

Kuvars

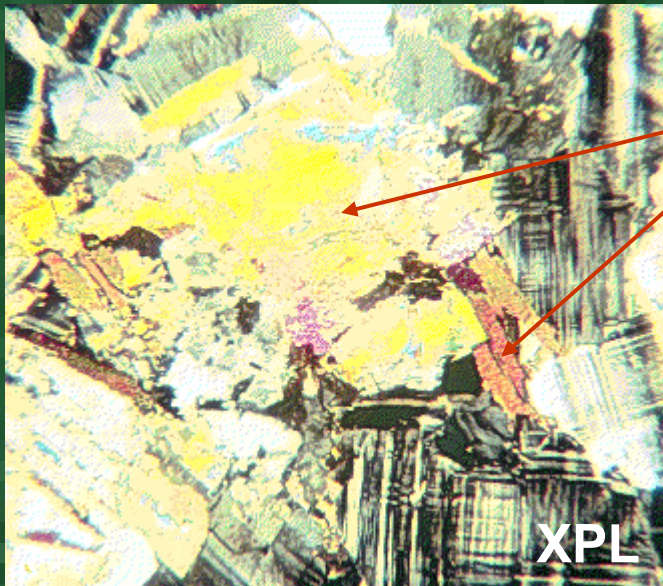
K Feldspat

PPL

Muskovit

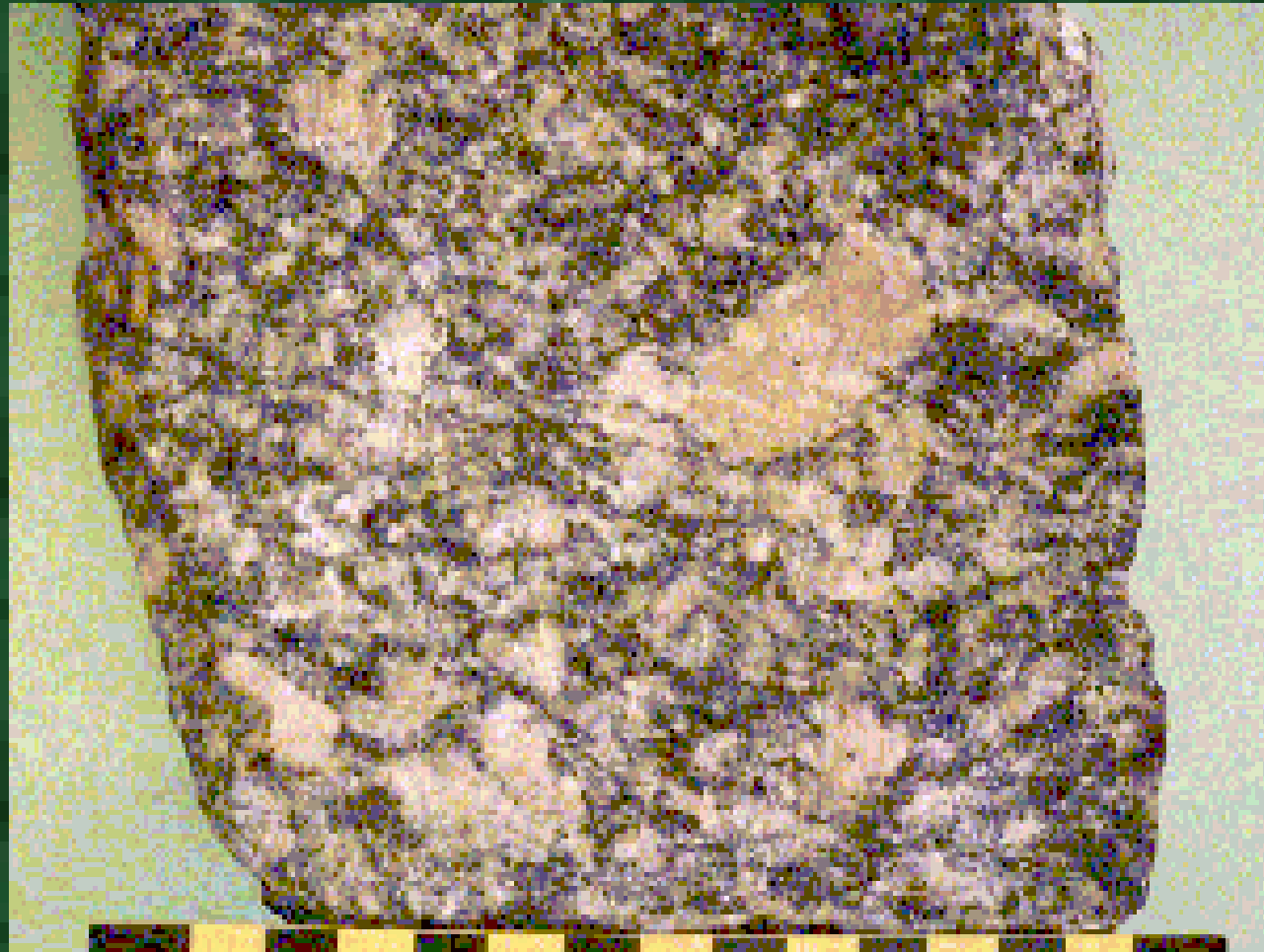
Biotit

XPL

Muskovit

- Bazen içindeki kristallerden biri (özellikle ortoklas) büyük kristaller halinde bulunur.
- Bu tür granitlere porfiri granit denir

- Siyenit

- Açık renklidirler, beyaz, pembemsi gri, gri
- Bileşenlerini Potasyumlu Feldispat, hornblend biyotit ve piroksen oluşturur.
- % 5 kadar kuvars içerir.
- Monzonit
- Siyenitten daha koyu renklidir
- İnşaat endüstrisinde kullanılır, granite göre ateşe karşı daha dayanıklıdır

siyenit

Monzonit

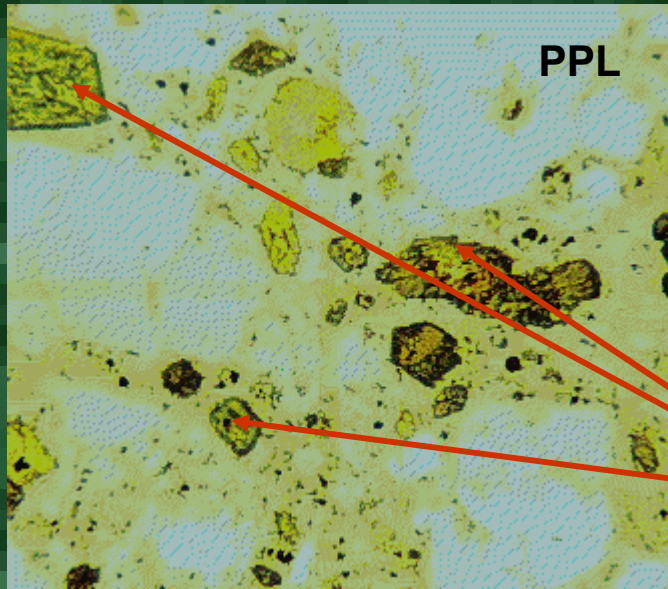

- Diyorit

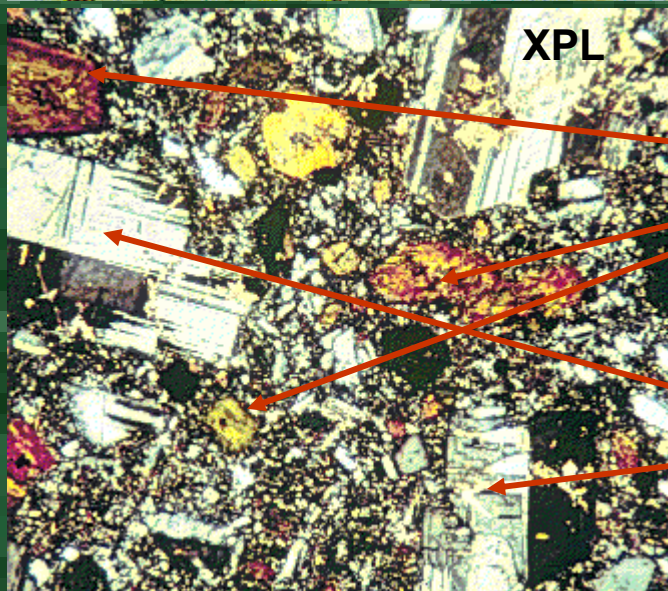
- Koyu yeşil, koyu yeşilimsi gri ve siyah renkli
- Tanelidir, hornblend kayaca porfiritik doku verebilir. Hornblend feldispattan daha fazladır. Genellikle kuvars içermez
- Granit ve gabrolarla beraber bulunur.
- İyi cila tuttuğu için süslemelerde kullanılır

PPL

amfibol

XPL

amphibol

Plajioklas

- Gabro

- Koyu renkli bazik bir kayadır.
- Ana elemanlarını Plajoklas, ojit, olivin, hornblend ve biyotit oluşturur. Piroksen plajoklastan daha fazladır
- Gri siyah veya yeşilimsi renklidir
- İri tanelidir. Nadiren porfiritik dokuludur.
- Türkiye de yaygın olarak bulunur
- Yapıtaşı olarak kullanılır.
- Eskişehir Porsuk barajı ve Hirfanlı barajı gabrolar üzerinde kuruludur.

Damar (Yarı derinlik) kayaçları

- Magma bazen yer kabuğu içinde çatlak ve boşluklarda, yeryüzüne yakın derinliklerde katılaşır. Bu kayaçlara damar kayaçları denir
- Bu tip taşlarda iri kristallerle beraber çok ufak kristalli bir hamur bulunur
- Bunlar derinlik ve yüzey kayaçları arasında geçiş taşlarıdır.

- Pegmatit
  - İri kristalli ve granit magmasına bağlı olarak gelişen damar kayalarındır

pegmatit

aplit

- Aplit
  - Ufak taneli (çapı 1 mm'den küçük) şekere benzer dokulu, kuvars ve feldispat içeren damar taşalrıdır

Aplit daykı-Çamardı/Niğde

diyabaz

- Diyabaz (dolerit)
  - Plajioklas ve piroksenden oluşmuş yeşil renkli porfirik bir kayadır.
  - Gabronun yüzey kayacıdır.

Dolerit/diyabaz daykı-Konya kuzeyi

diyabaz

**Dolerit-mermer dokanađı-
Ladik-Konya**

diyabaz

Dolerit-Obruğun T. (Konya)

Dolerit-Obruğun T. (Konya)

Ultrabazik kayalar

dunit

Kimberlit

peridotit

**Serpantinleşmiş peridotit
Dere (Konya)**

**Serpantinleşmiş peridotit
Dere (Konya)**

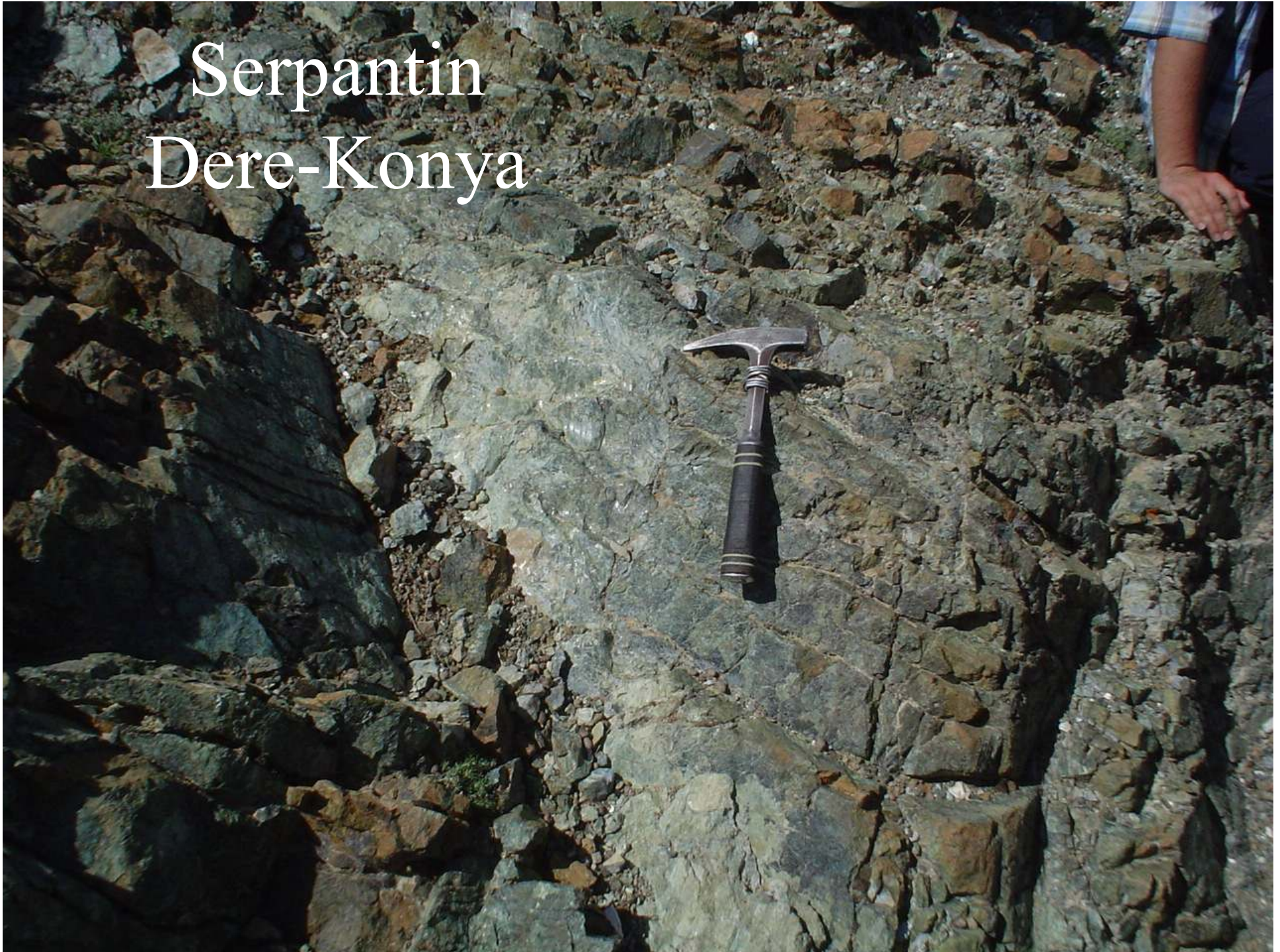
serpantin

serpantin

Serpantin Dere-Konya

Magmatik kayaçların kimyasal sınıflaması:

(SiO₂) içeriğine

66% + SiO₂ ASİDİK
52 - 66% ORTAÇ
44 - 52% BAZİK
< 44% ULTRABAZİK

Şeklindedir

VOLKANİK (YÜZEY) KAYAÇLAR

VOLKANİK (YÜZEY) KAYAÇLAR

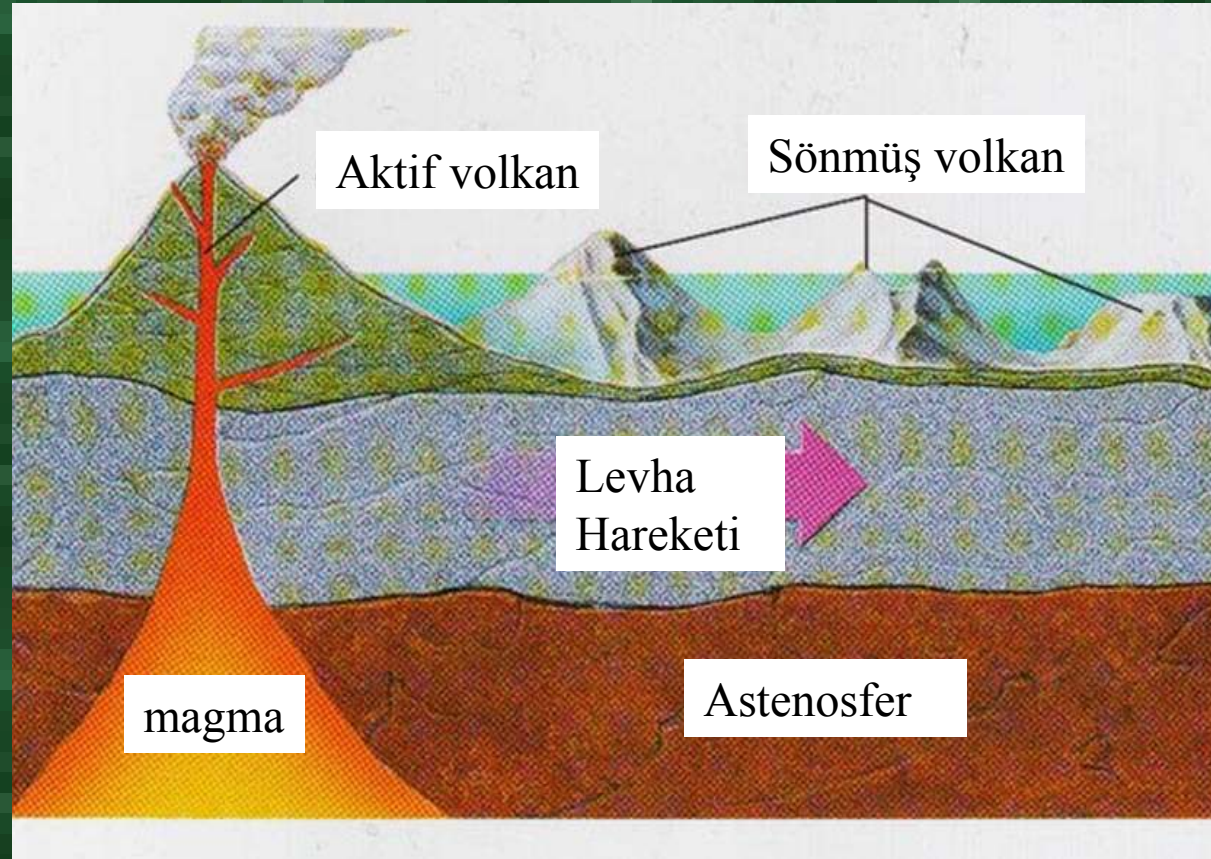
- Magmanın yeryüzünde veya yeryüzünün yakın derinliklerinde soğuması sonucu oluşan kayalardır.
- Katılaşılan magmaya lav denir
- Bunlar yarı kristalli porfirik yapılıdır.
- Çoğu kez gözle görülen çeşitli kristaller kristal olmayan camsı bir hamur içinde bulunur.
- Magmanın yeryüzüne çıktığı yerlerde volkanlar oluşur

- SÖNMÜŞ:
Püskürmen
in
olmayacağı
volkanlar

- Uykuda
olan –
Gelecekte
etkinlik
gösterebilir

- Aktif –
Etkinlik
gösteren
volkanlar

Volkanların durumu

- Bir volkanik faaliyet esnasında yeryüzüne üç halde madde çıkışı olur
- Katı
- Sıvı
- gaz

Gaz ıkıŖı

kül

Lav gölü

PÜSKÜRME TİPLERİ

- **MAGMADA PATLAMALI PÜSKÜRMELER**
YÜKSEK GAZ
KONSANTRASYO
NU (SU BUHARI,
KARBON
DİOKSİT,
NİTROJEN)
- **FELSİK**
KİMYASAL
BİLEŞİM
-YÜKSEK
VİSKOZİTE

PÜSKÜRME TİPLERİ

AKMA PÜSKÜRMELERİ

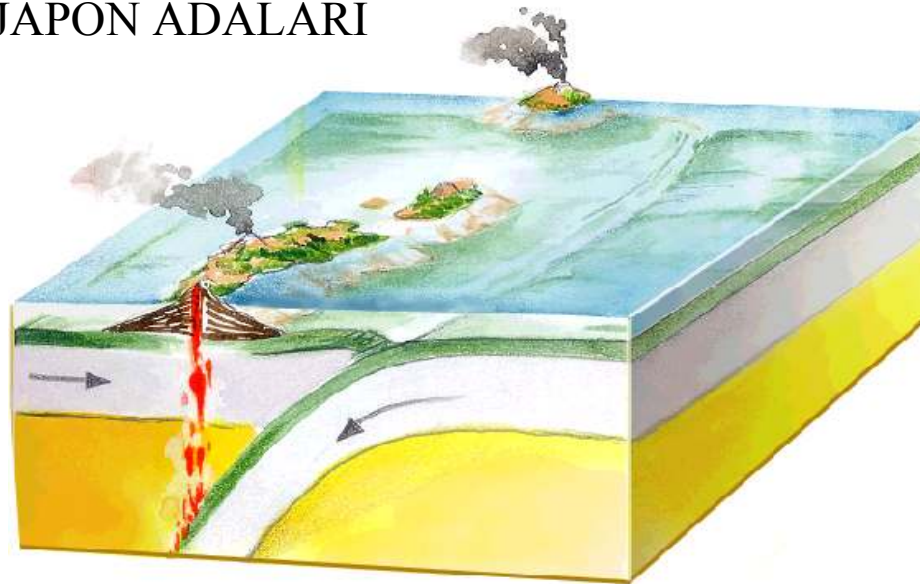
- MAGMADA DÜŞÜK GAZ KONSANTRASYONU
- MAFİK KİMYASAL BİLEŞİM (DEMİR İÇEREN MİNERALLER)
- DÜŞÜK VİSKOZİTE

VOLKANLARIN YERYÜZÜNDE DAĞILIMI

YAKLAŞAN LEVHA SINIRLARI

- TİPİK OLARAK PATLAMALI-
GENELLİKLE FELSİK

DALMA-BATMA –
JAPON ADALARI

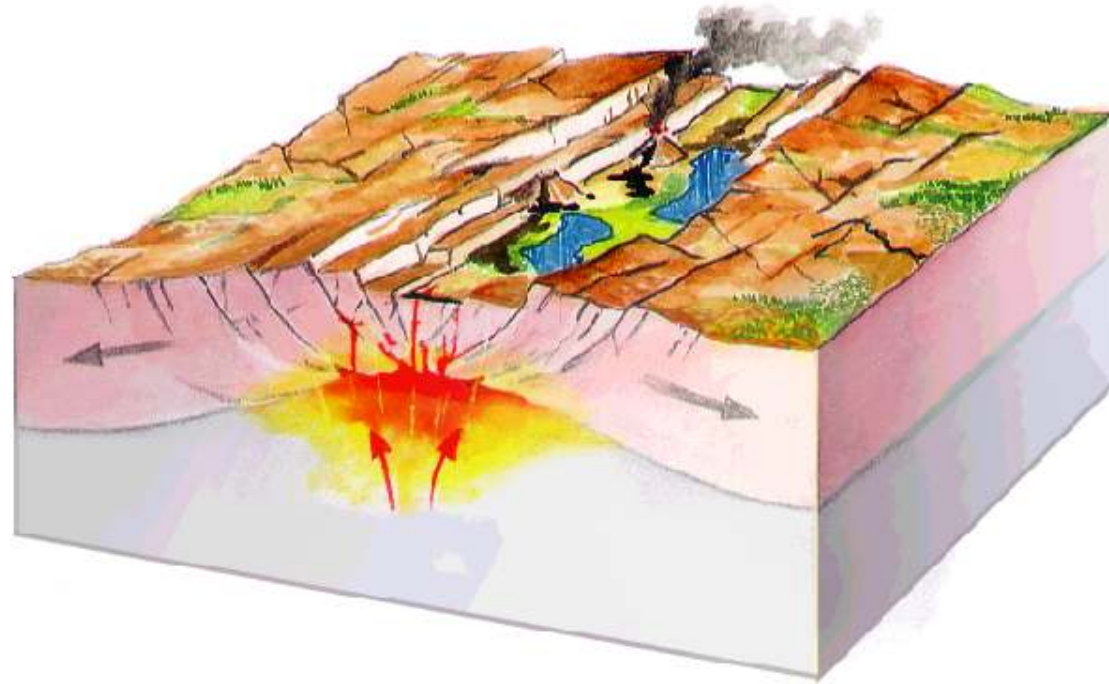

(b)

VOLKANLARIN YERYÜZÜNDE DAĞILIMI

UZAKLAŞAN LEVHA SINIRLARI

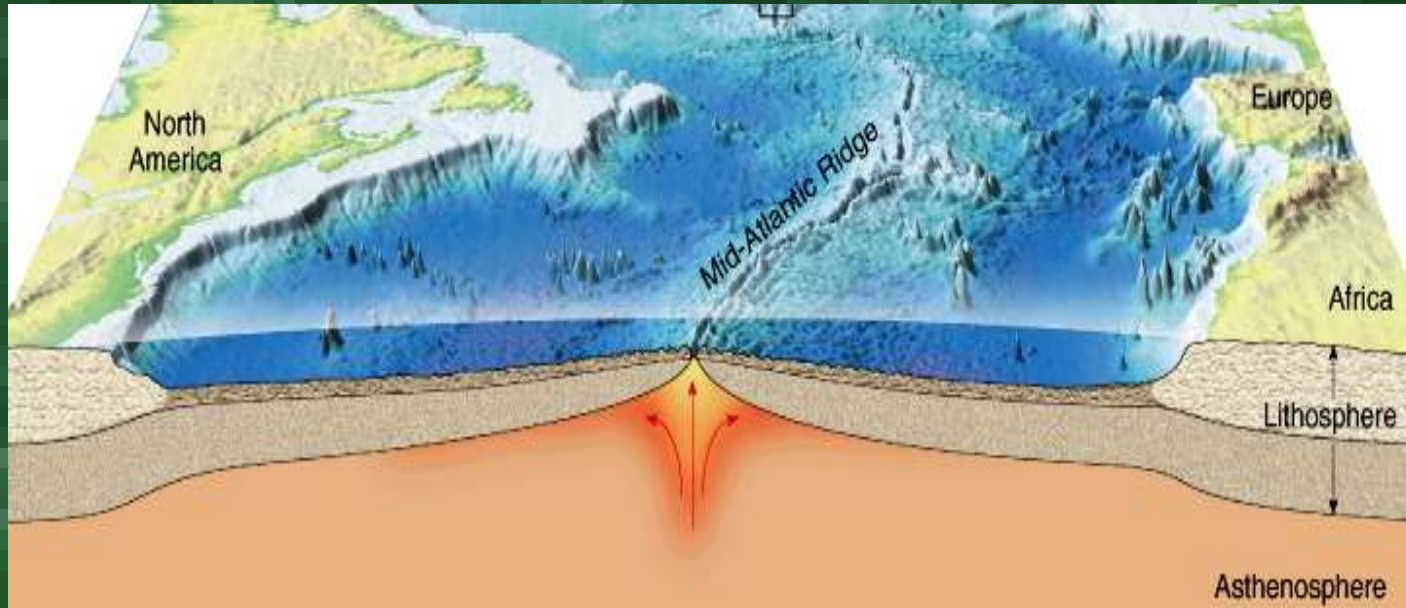
KITASAL RİFT
DOĞU AFRİKA

(c)

VOLKANLARIN YERYÜZÜNDE DAĞILIMI

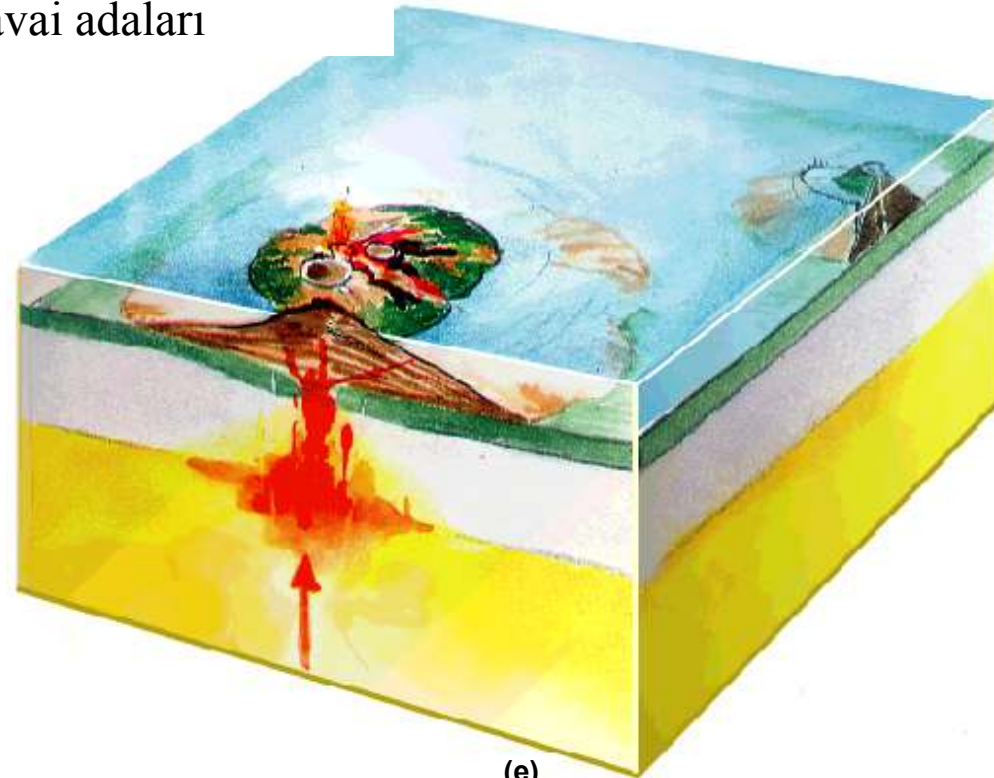
Okyanus ortası sırt
Yüksek viskoziteli-genellikle bazik bileşimli

VOLKANLARIN YERYÜZÜNDE DAĞILIMI

Okyanusal sıcak noktalar

okyanus sıcak
noktaları
Havai adaları

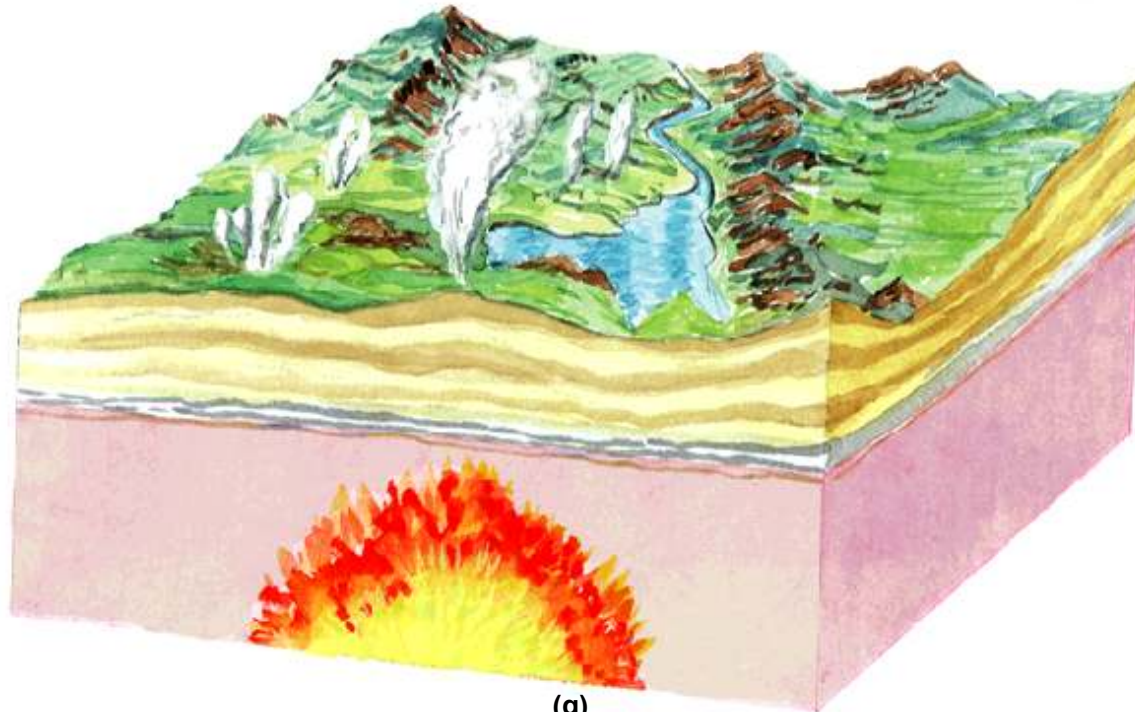

(e)

VOLKANLARIN YERYÜZÜNDE DAĞILIMI

Kıtasal sıcak noktalar

Kıtasal kabuk
üzerindeki
Sıcak noktalar

(g)

Krater

Leğen şeklindeki kenarları dik çukurluklara krater denir. Volkanik krater, volkan bacasının duvarlarının püskürme esnasında içe doğru çökmesi ile oluşur

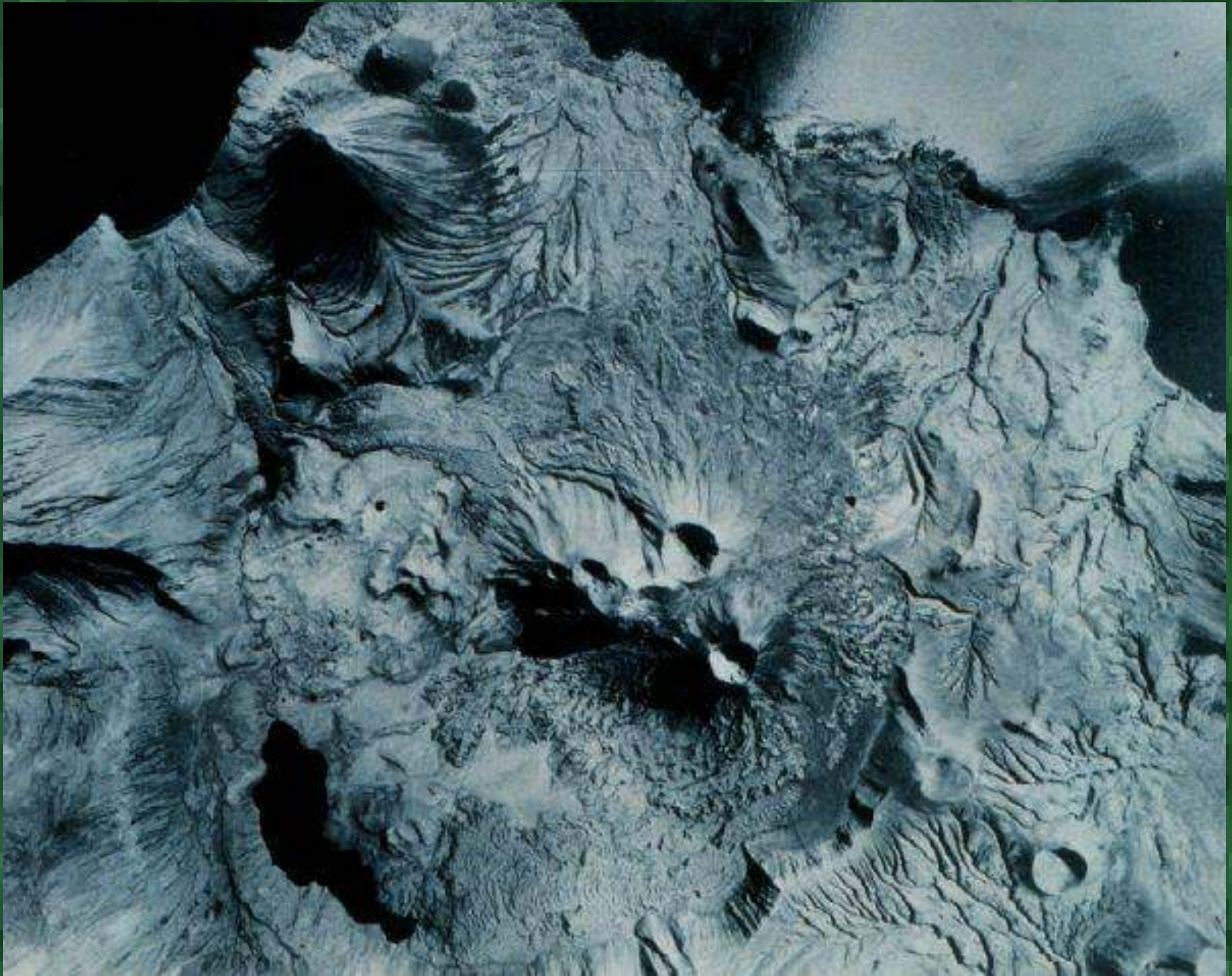

krater

krate

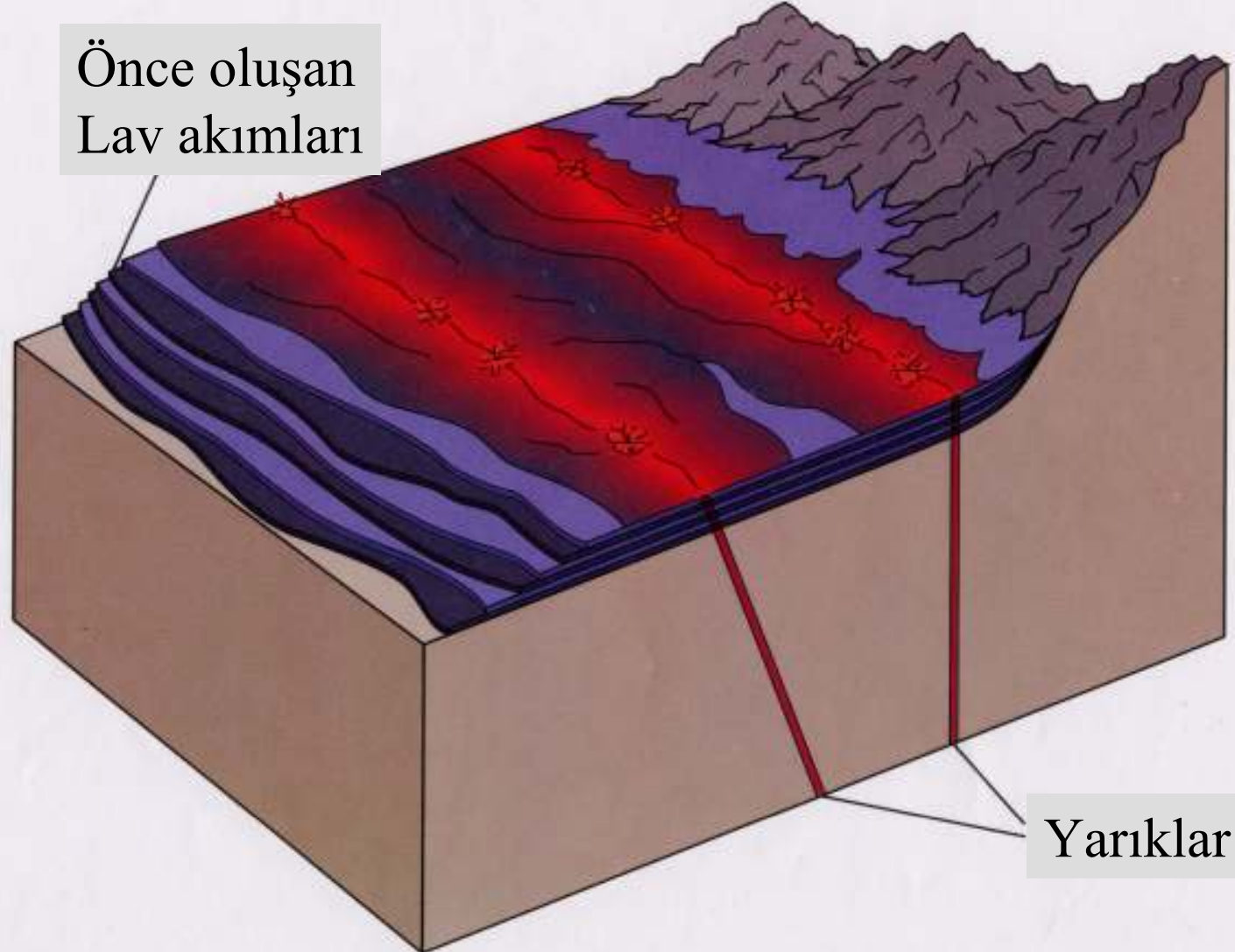
r

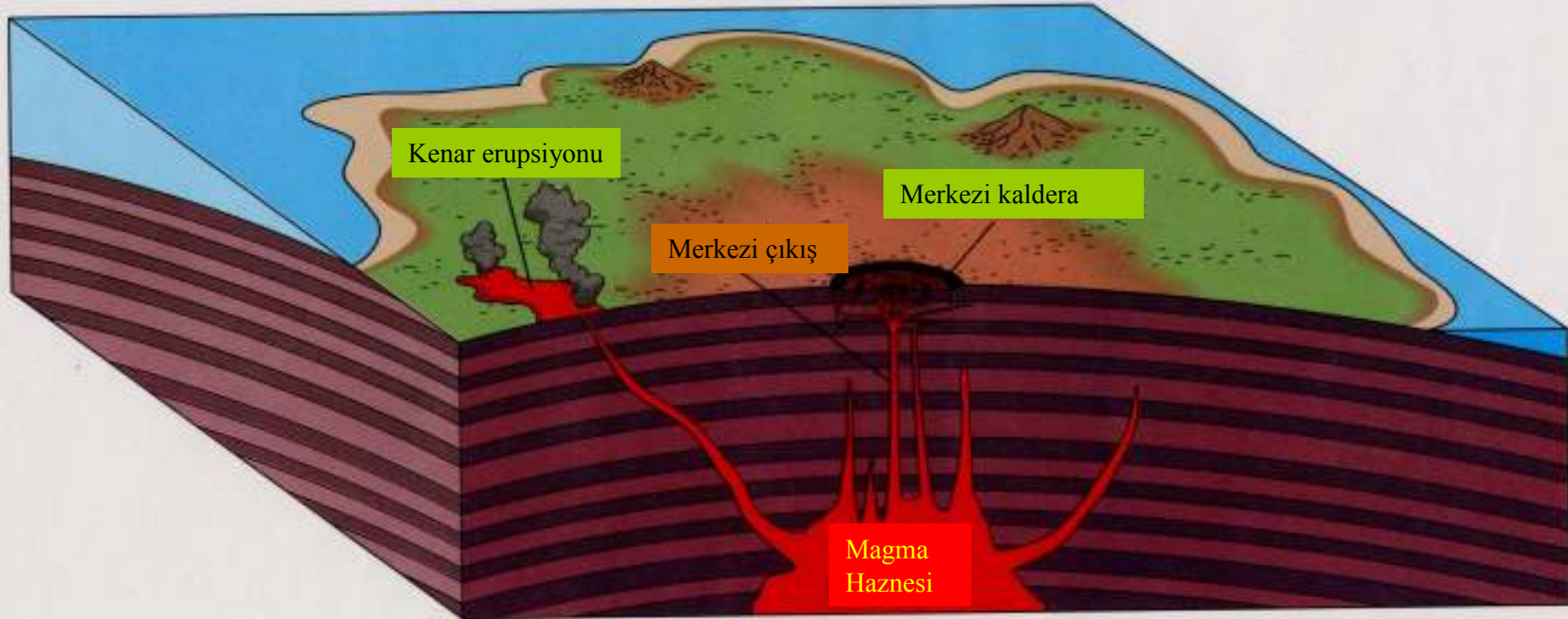
Volkan tipleri

- Tabla (plato) şeklindeki volkanlar
- Kalkan şekilli volkanlar
- Kül-cüruf volkanları
- Bileşik volkanlar
- Volkanik dom
- Volkanik boyun
- Kaldera

Tabla (plato) volkanları

Kalkan Şekli volkanlar

**Hafifçe eĐimli yamaçlara sahip büyük volkanlardır.
DŐk viskoziteye sahiptirler
Genellikle bazaltlardan yapıldırlar**

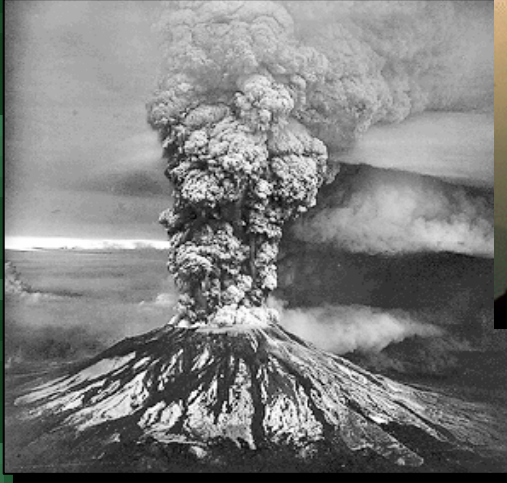
Columbia Nehri Bazalt Platosu

- Kalkan Şeklinde volkanlar

Koni Şeklinde volkanlar

Karadağ-Karapınar

Karapınar

Karapınar

Kula/Manisa

Kula/Manisa

Gevelle Dağı-Sille

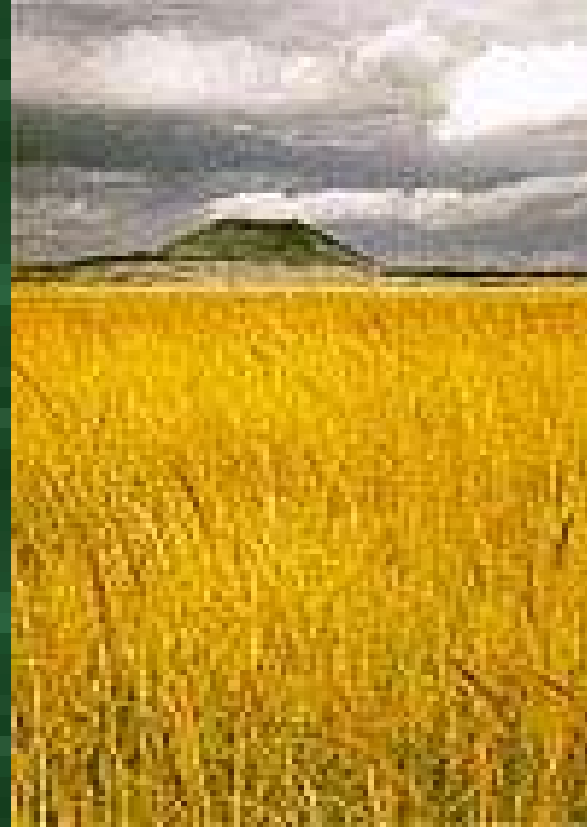
Takkali Dağ-Sille

Kül- curuf konileri

- Bir süreçte püsküren volkanlardır
- Patlamalar olur, fakat küçük boyutludurlar
- Koni piroklastik yğıntılardan oluşur

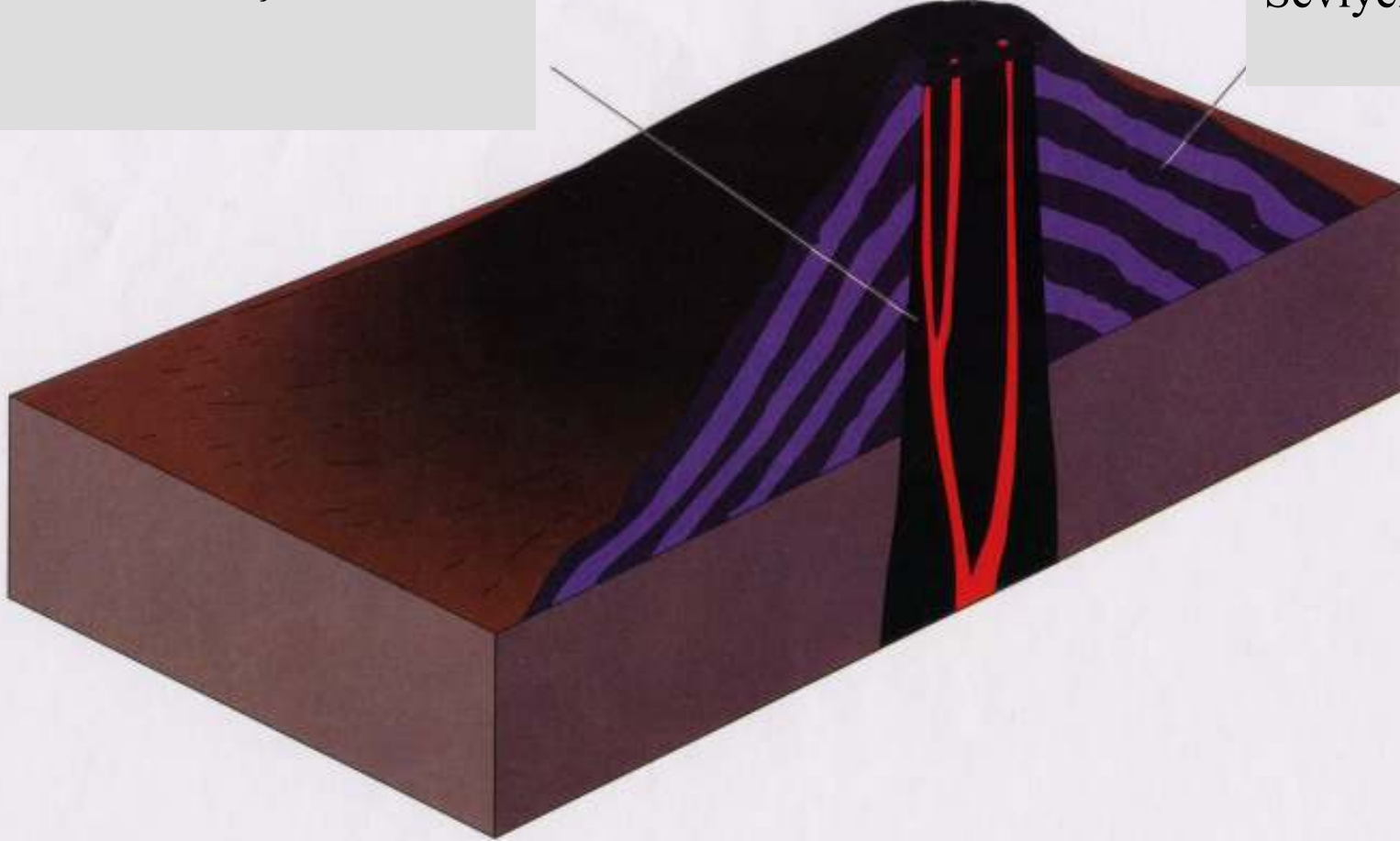

Kül konileri

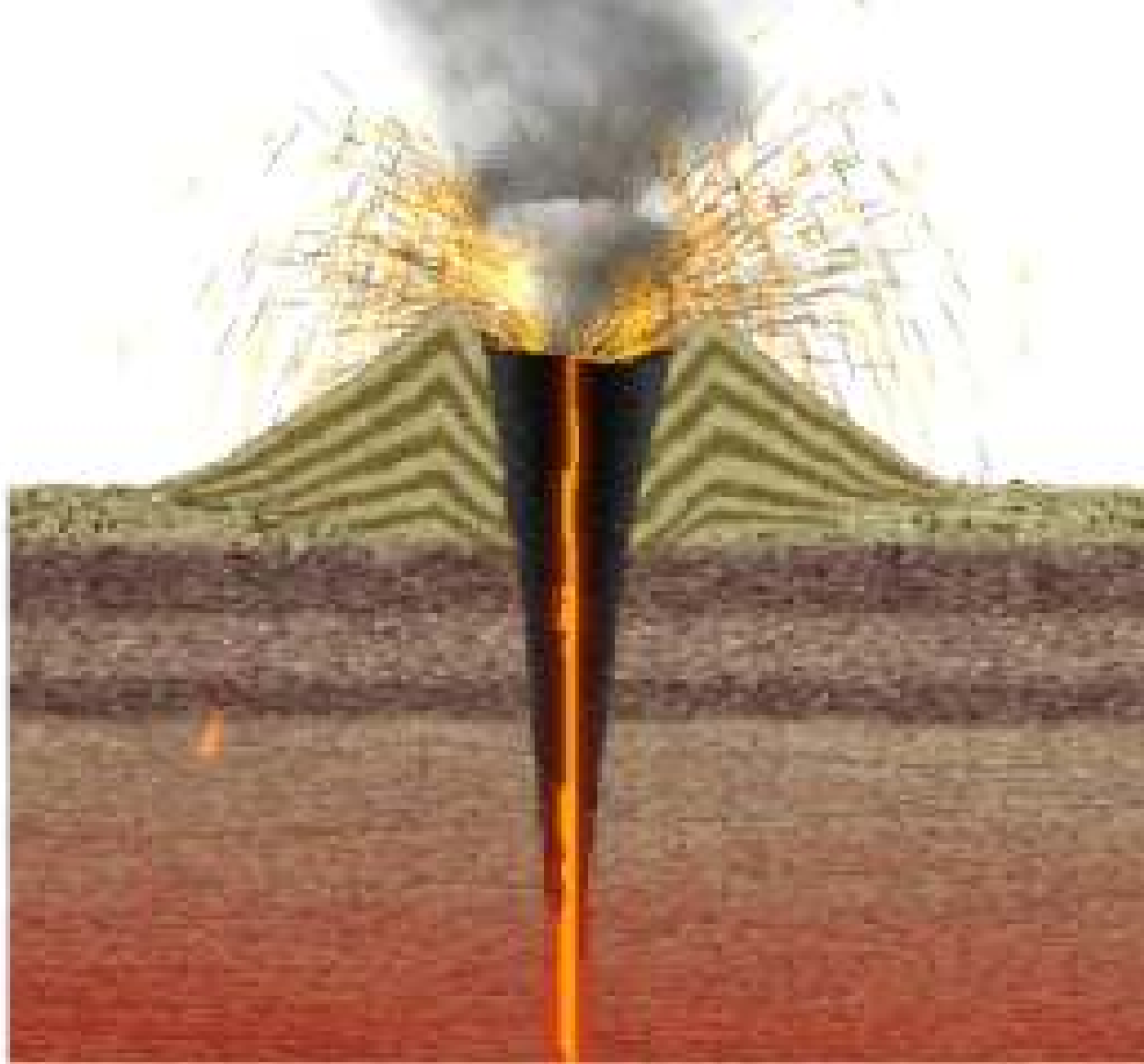
Merkezi baca
Kayaç parçaları ile
Doldurulmuştur

Krater

Piroklastik
Materyal
Seviyeleri

Kül konileri

Bileşik volkanlar (strato-volkanlar)

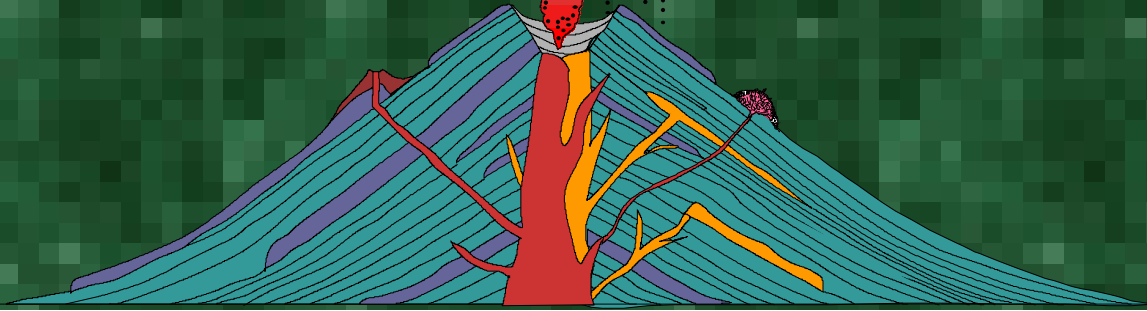
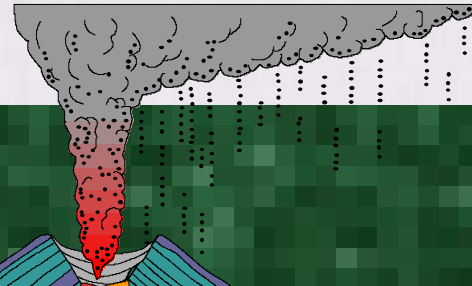
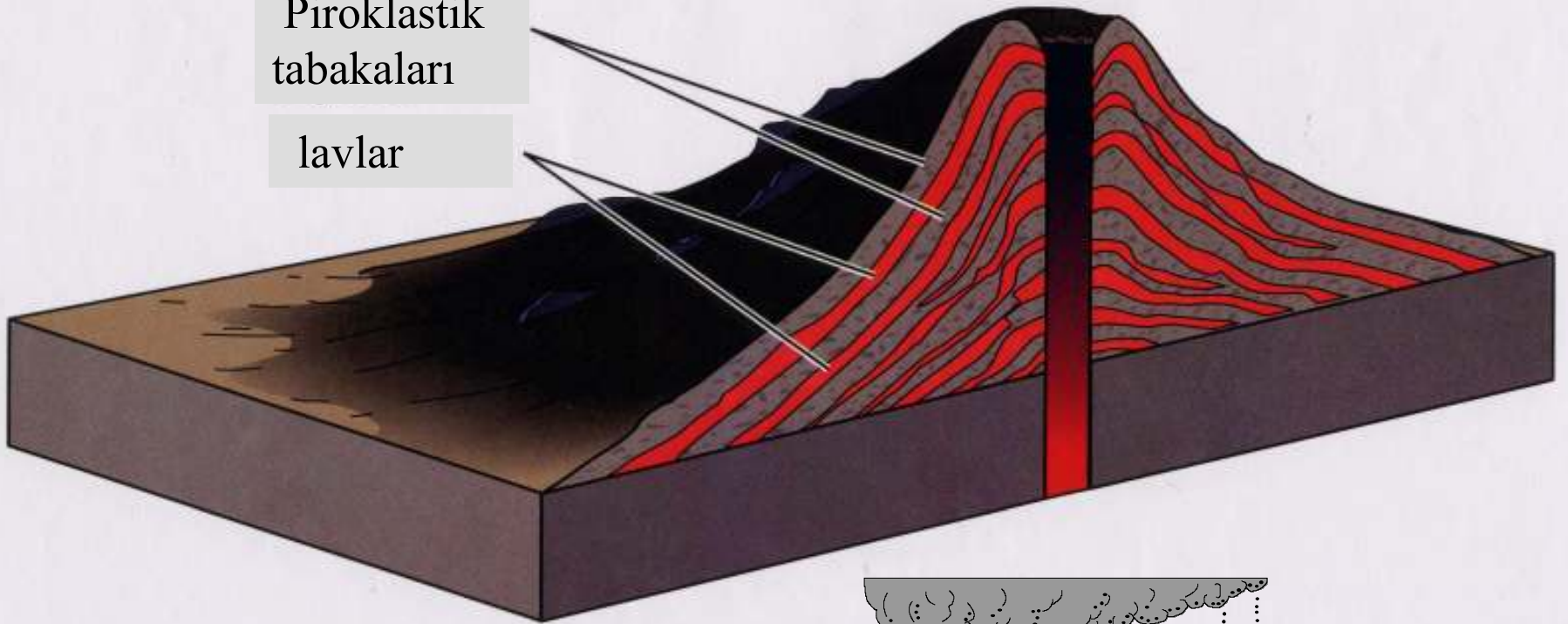
- Birbiriyle ardalanmalı lav ve piroklastiklerde oluşur
- Genellikle andezitik bileşimlidirler
- Tipik olarak dalma-batma zonu volkanlarıdır

St. Helens Dağı (1980 öncesi)

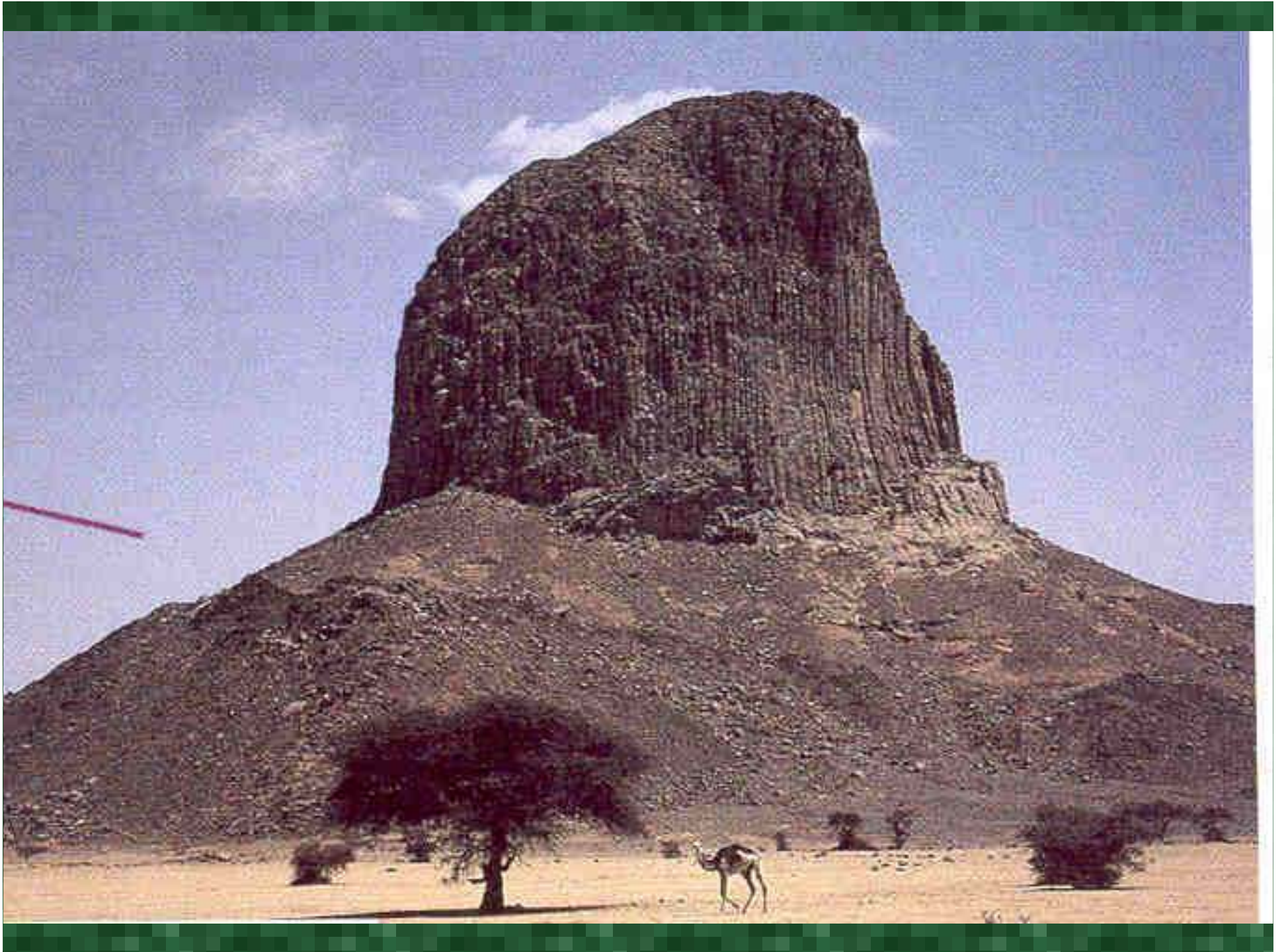
Piroklastik
tabakaları

lavlar

Volkanik boyun

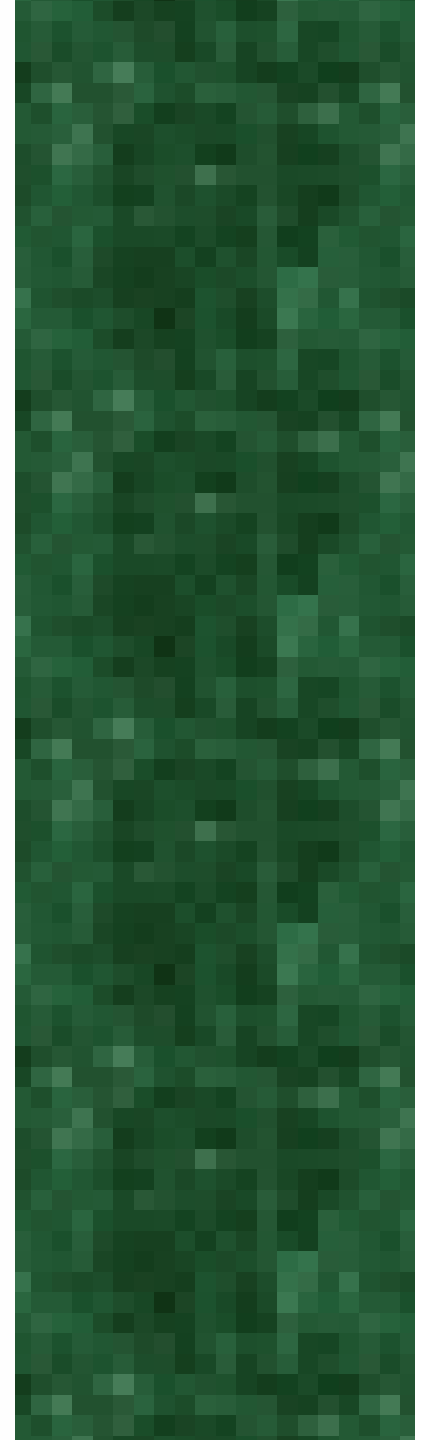
Vulkanik boyun

Volkanik boyun (Fransa)

Volkanik boyun-ışınsal dayklar

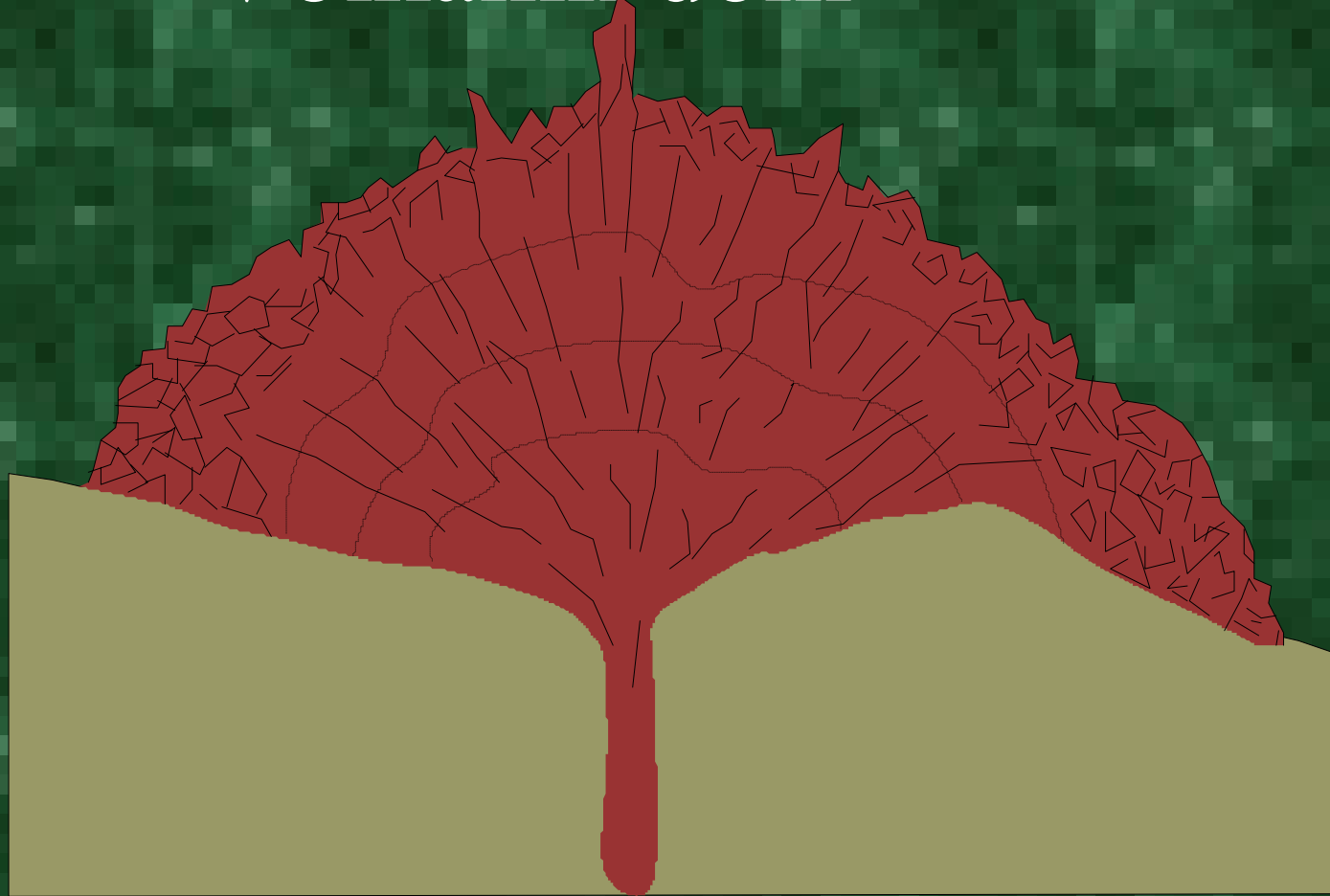
Erenlerdağ volkanitleri-Kızılören/Konya

Asarkale Tepe-Yükselen/Konya

Volkanik dom

Lav domlarının şematik kesiti

Afyon Trakitik domları-Afyon

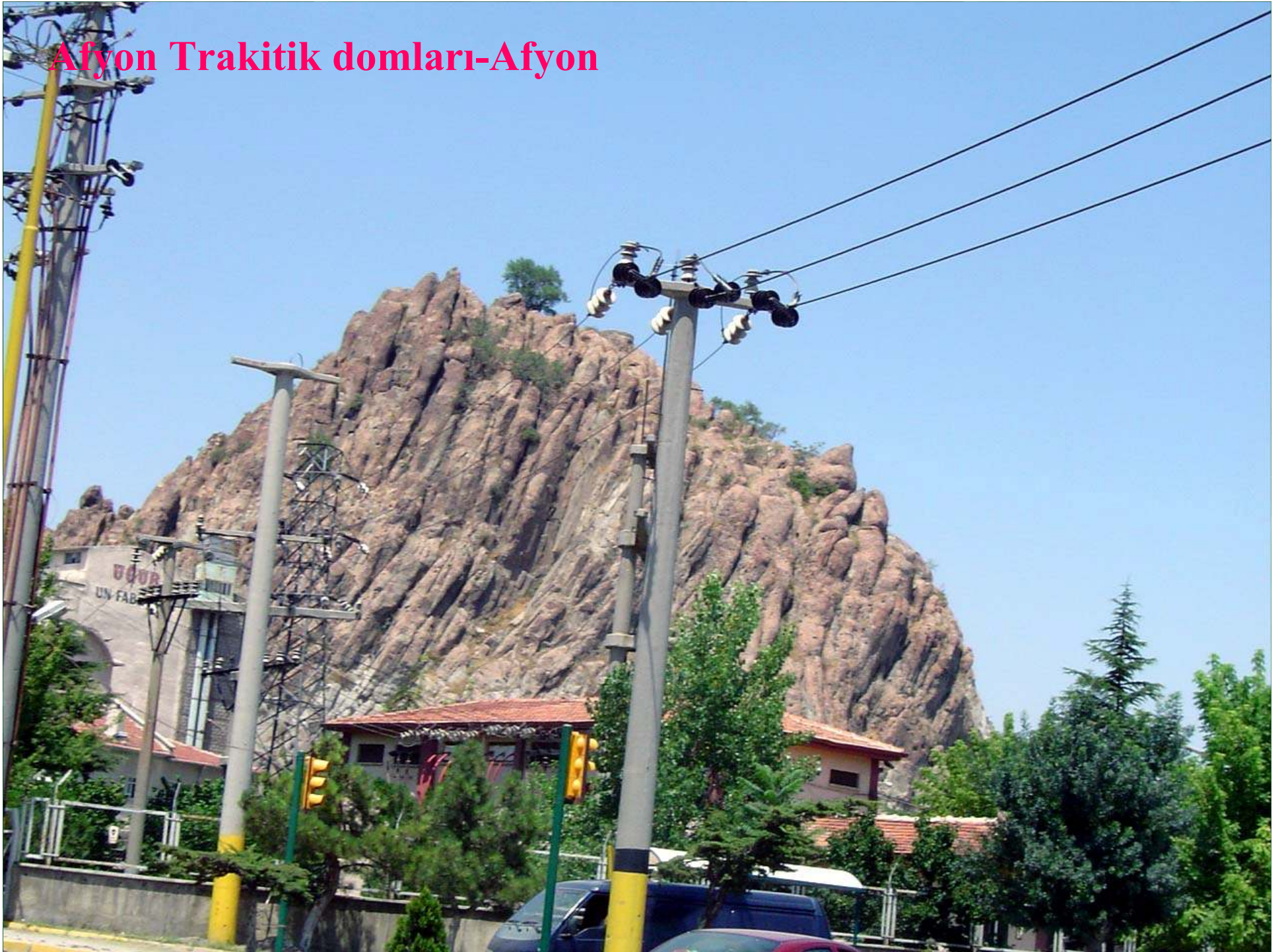

Afyon Trakitik domları-Afyon

Afyon Trakitik domları-Afyon

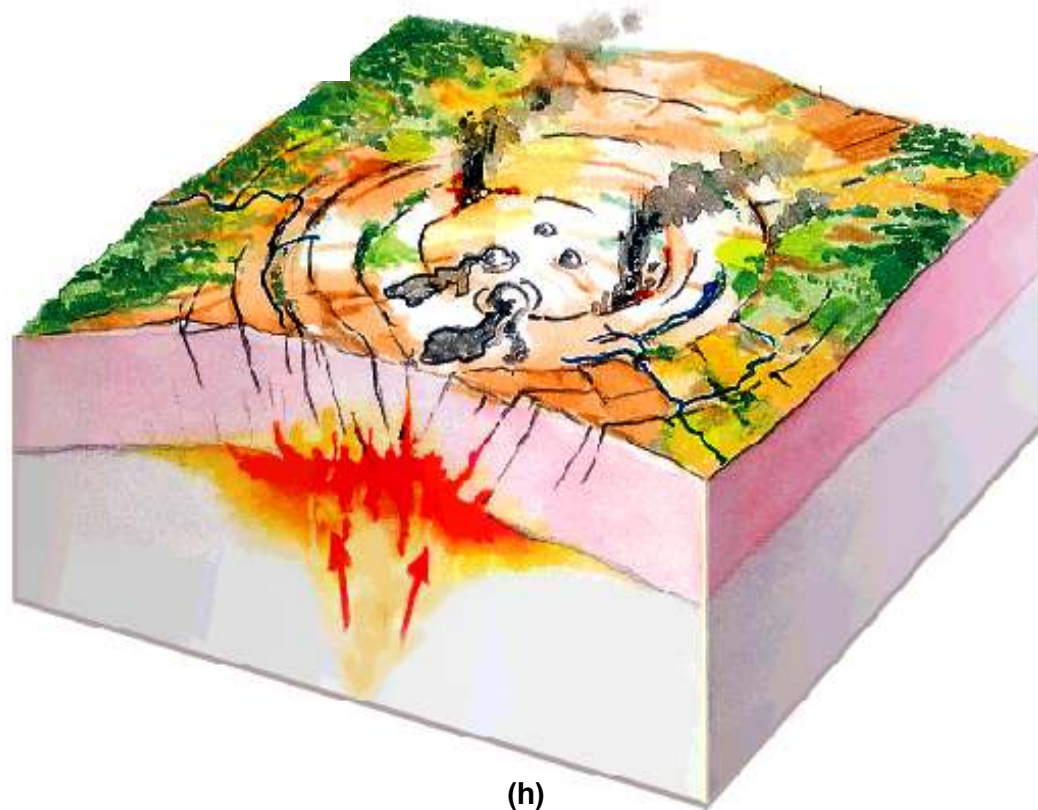

Kaldera

Dairesel dik kenarlı, apı derinliğinden en az üç kez büyük olan volkanik çöküntülere kaldera denir

Kaldera

Kaldera

Crater Lake Caldera, Oregon

Caldera – a large depression generally caused by the removal of large quantities of magma from beneath a volcano, causing the ground to "collapse" into the emptied space

Wizard Island – a "volcano within a volcano" – a small cinder cone rising nearly 2,400 feet above the lake bottom

x

approximate location of Crater Lake's deepest spot – 1,932 feet

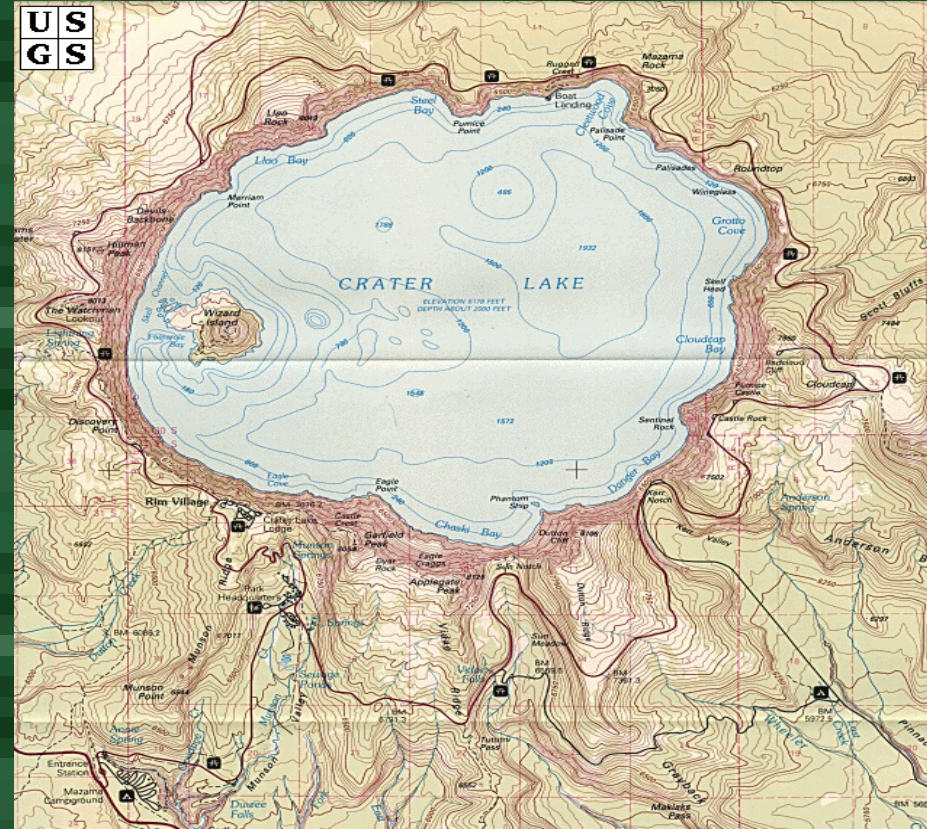
nearly 7,000 years ago Mount Mazama volcano erupted, sending ash as far east as Nebraska, and creating the nearly 6-mile-wide depression now filled by Crater Lake

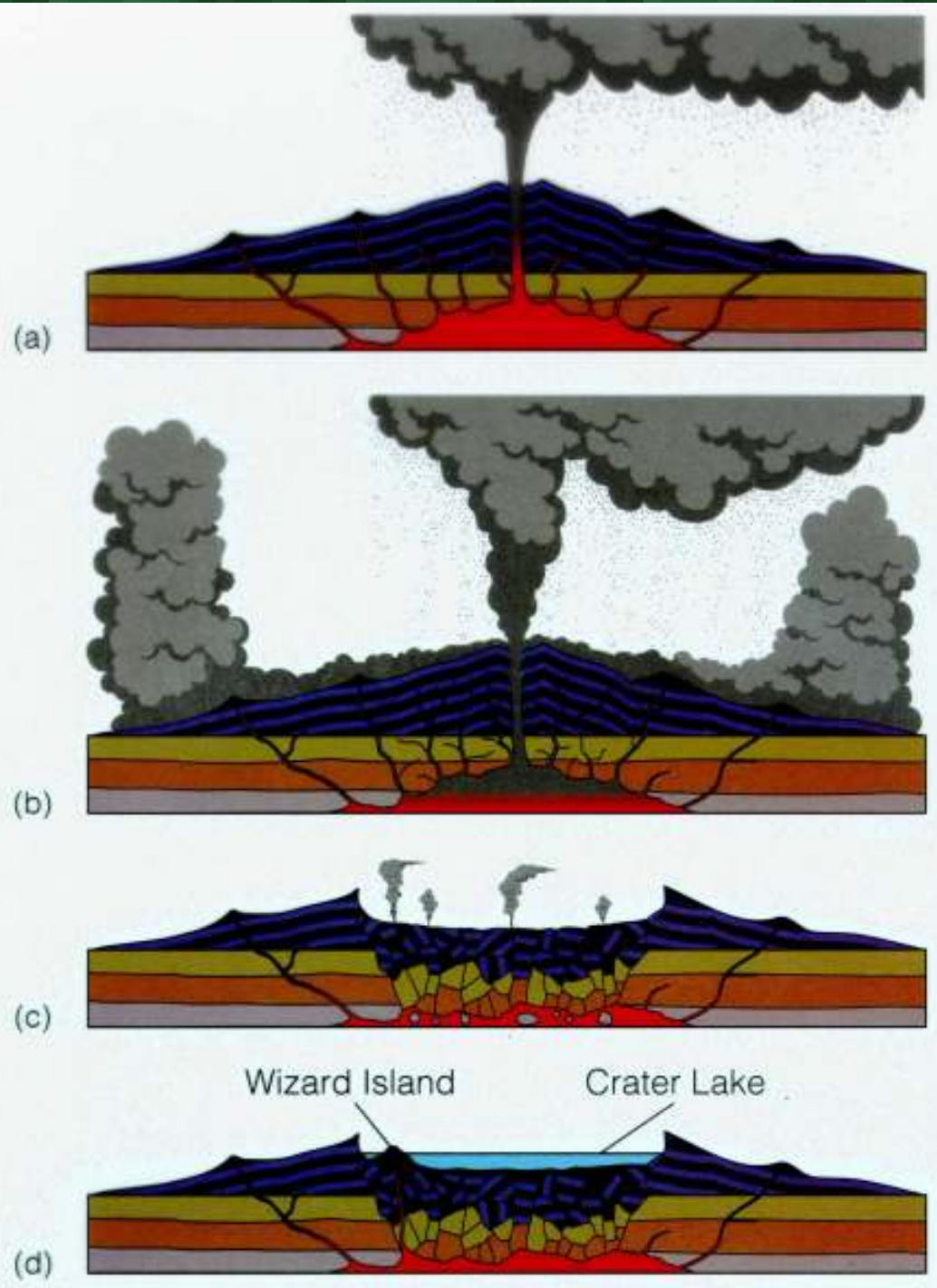
USGS Photo by W.E.Scott

Crater Lake Kalderası

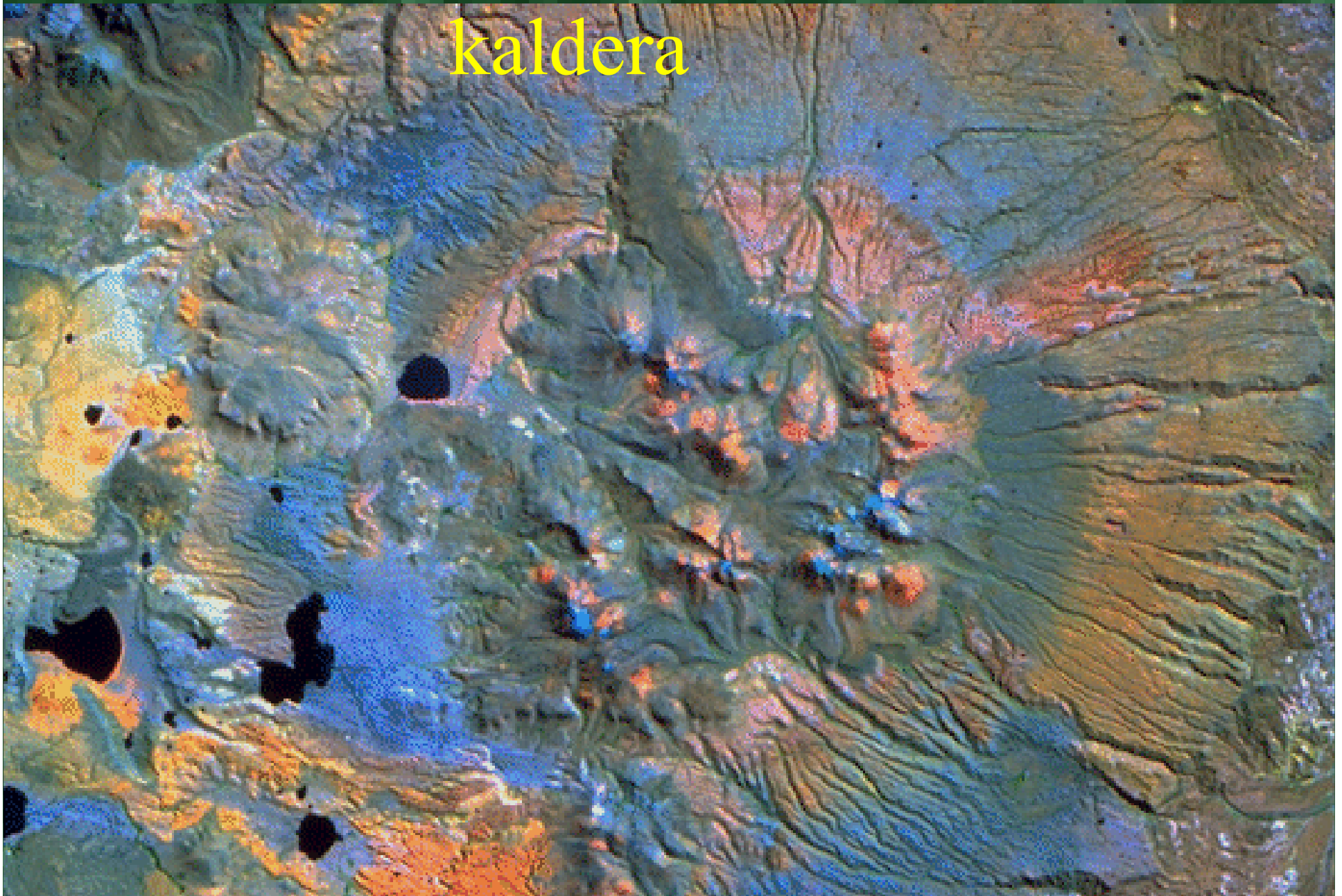
- Crater lake 10 km apında bir kalderadır
- Bir zamanlar Mazama dağı adı verilen bir strato volkan tepede yer alırdı
- Mazama dağı Őimdi gölün altındadır

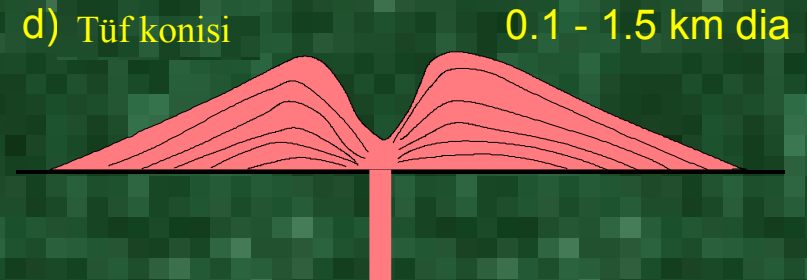
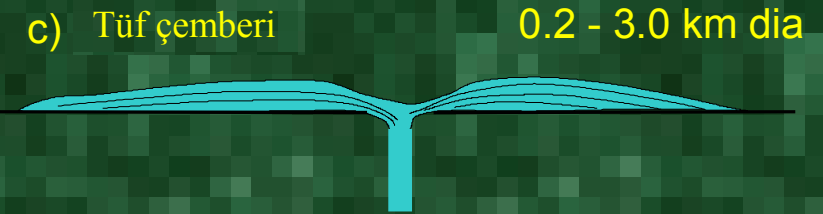
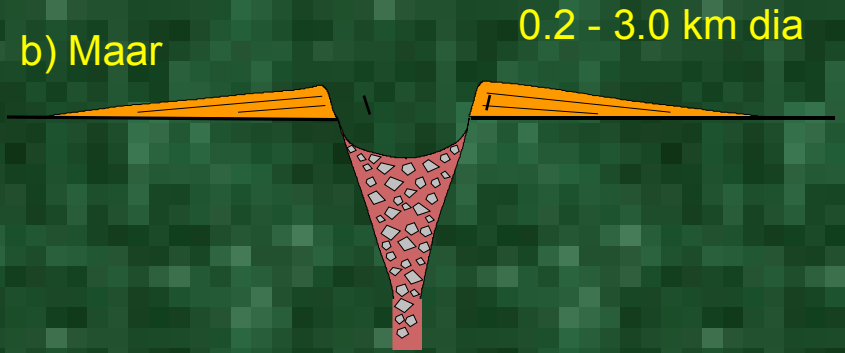
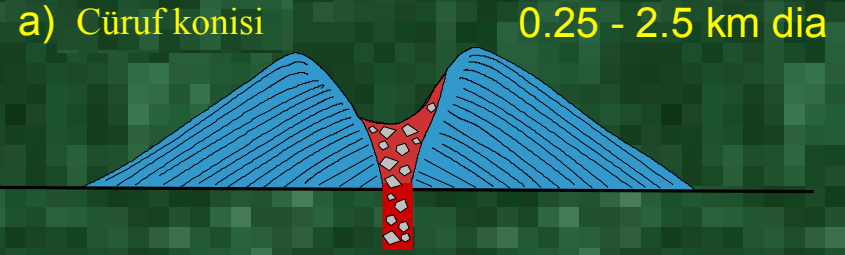
Crater Lake Kalderasının Oluşumu

kaldera

Küçük- patlamalı volkanik şekillerin Kesiti (Wohletz and Sheridan ,1983)

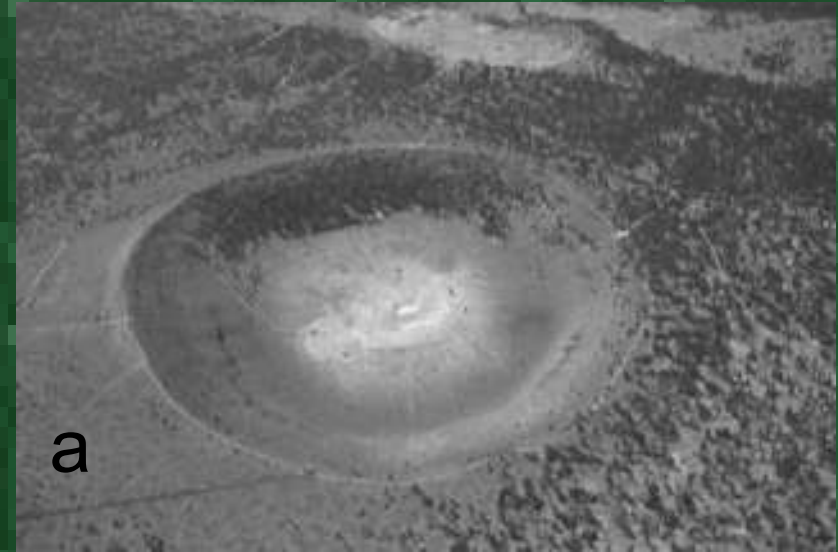

Fa. Maar, (Oregon)

**b. Tüf çemberi,
(Hawaii)**

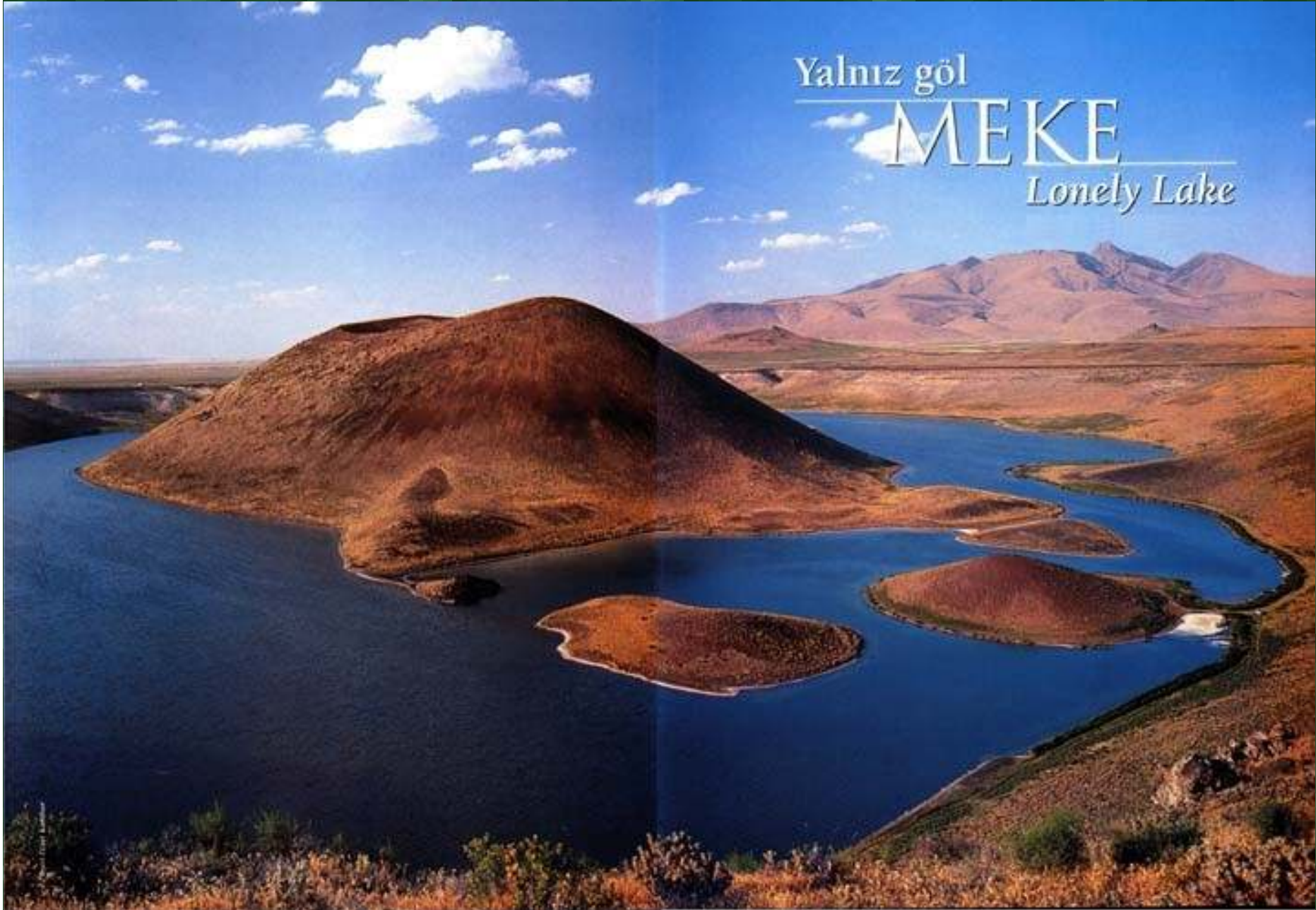
**c. Cüruf konisi
(İzlanda)**

Yalnız göl

MEKE

Lonely Lake

Volkanik aktivite

- Gaz boşlukları
- Lav akışları
- Lav domları
- Piroklastik düşme ve piroklastik akmlar
- Lahar ve moloz çığları
- Volkanik gazlar
- Gayzerler

- GAZ BOŞLUKLARI – HIZLI SOĞUMA SONUCU OLUŞAN GAZ CEPLERİ

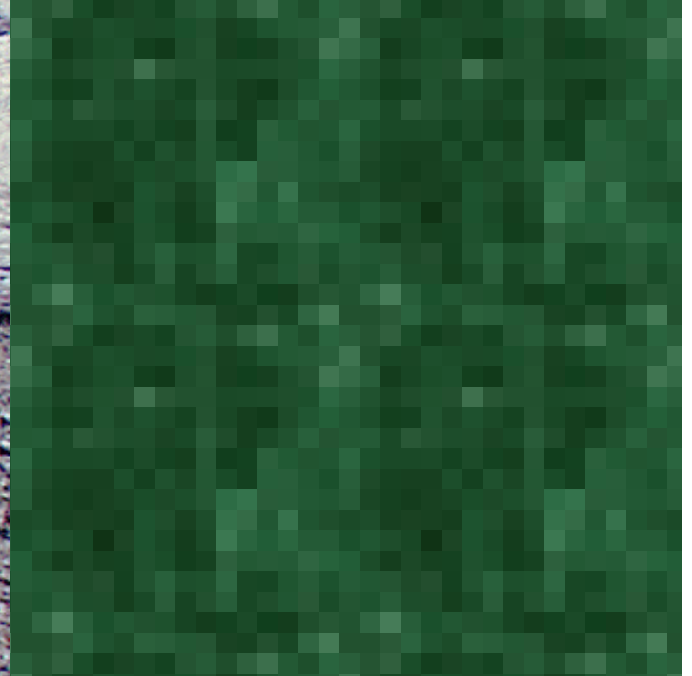
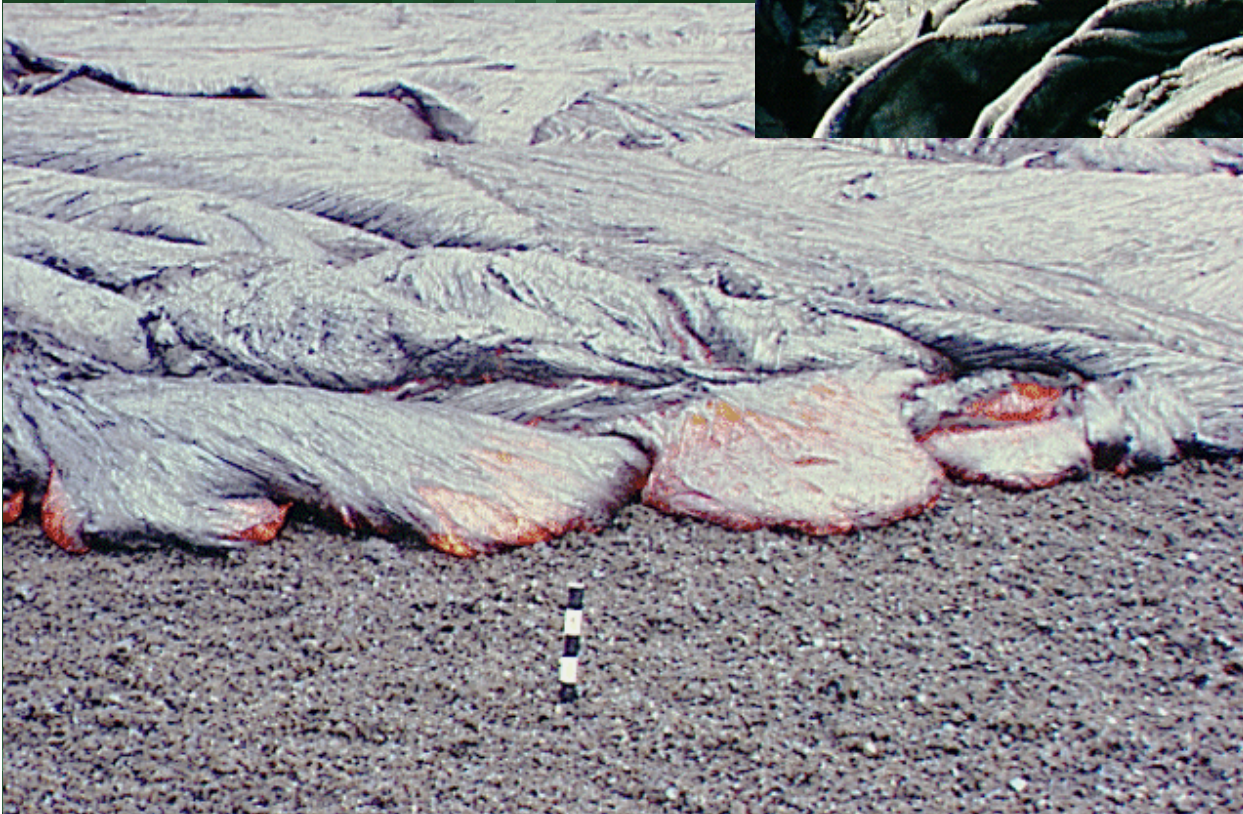
Karacadağ bazaltı/Siverek-Şanlıurfa

PAHOHE LAV AKIŞI
PAHOHE – PÜRÜZSÜS SIVI GİBİ AKIŞ

Pahoehoe lav

AA LAV AKIŞI

AA – PÜRÜZLÜ, BLOKSU AKIŞ

Aa lav

Aa ve Pahoehoe

a

Pahoehoe lav

Solda pahoehoe, sađda AA lavlar

b

Yastık lavlar

Ulukışla/Niğde

Ulukışla/Niğde

Ulukışla/Niğde

08/05/2004

Ateş kaynakları

- PİROKLASTİKLER– VOLKANDAN PATLAMAYLA PÜSKÜRTÜLEN LAV
- TEFRA – ÇIKIŞ ESNASINDA HAVADA SOĞUYAN LAV

Piroklastik akış

- Piroklastik akım suspansiyon halindeki sıcak piroklastik materyal, hava ve gaz karışımının gravite etkisiyle aşağıya doğru akışı süreci gelişir
- Hızları oldukça yüksektir (50-500 km/saat)

Piroklastik akış

Unzen

Volkanik gaz

- Masaya volkanı...

Masaya, Nicaragua

Space Shuttle Image (61C-36-10)

Gayzer

- Volkanik malzeme bazen katı olarak yeryüzüne çıkar. Katı maddenin tane boyu değişiktir
- > 32 mm- blok veya volkan bombası
- 4-32 mm lapili
- < 4 mm volkan külü veya tüf

Volkan bombası

Volkanik bomba

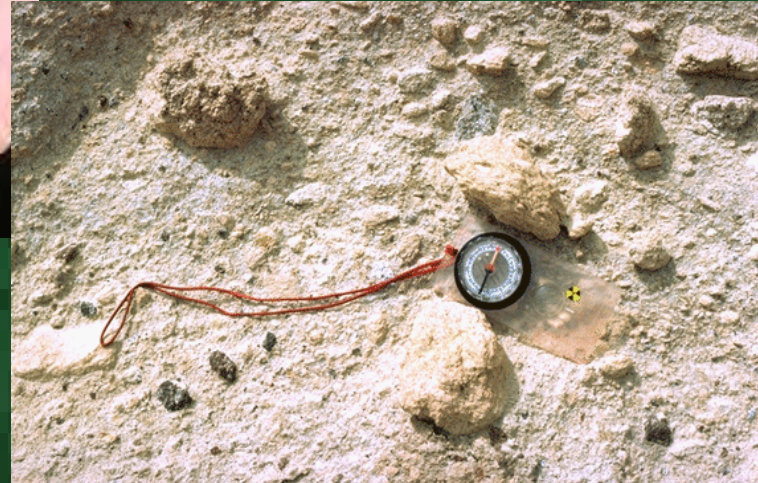
lapili

Volkan külü/tüf

volkanikbreş

tuf

Küçükmuhsine fm/Kampüs kuzeyi/konya

Kula/Manisa

Kilistra/Konya

Kilistra/Konya

Kilistra/Konya

Kilistra/Konya

Sille/Konya

Sille/Konya

Sille/Konya

Sille/Konya

Erenlerdağ volkanitleri Kızılören/Konya

Erenlerdağ volkanitleri Kızılören/Konya

ignimbirit

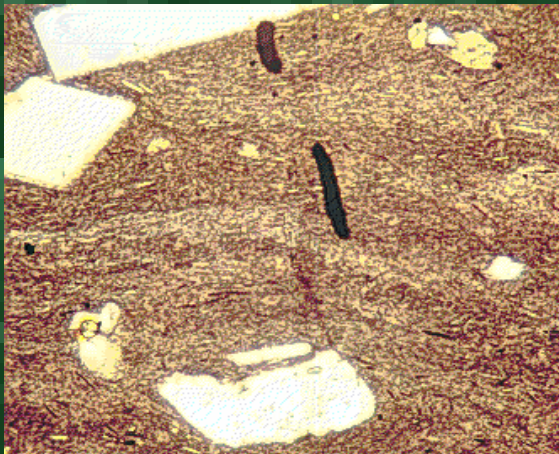

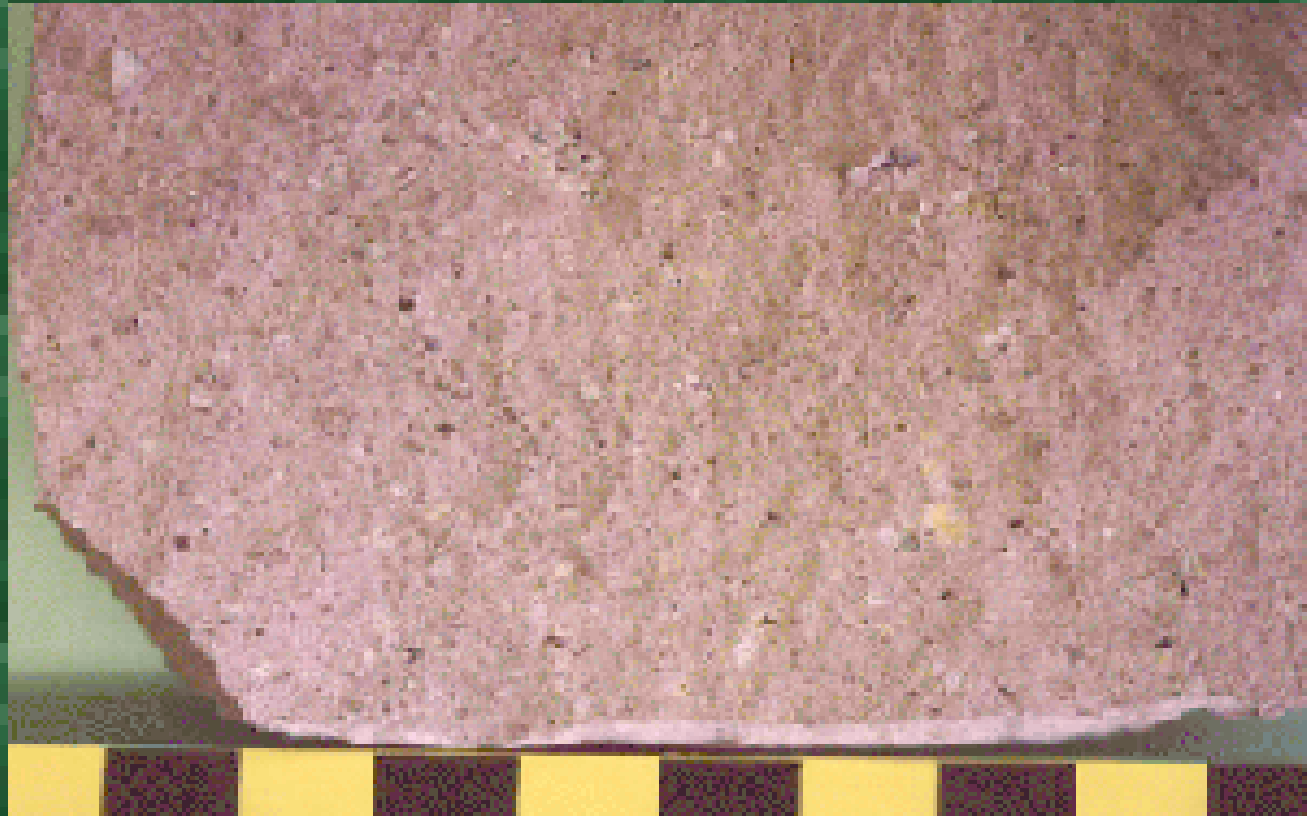
İgnimbirit-Çamardı/Niğde

Başlıca volkanik kayaçlar

- Riyolit
  - Granitin yüzey kayacıdır.
  - % 68'ten fazla SiO₂ içerir
  - İnce taneli ve sert dokuludur
  - Kuvars ve feldispat içerir
  - Bu mineraller genellikle camsı bir hamur içinde bulunur
  - Kayaçta kristalden çok cam varsa kayaç obsidiyen adını alır

riyolit

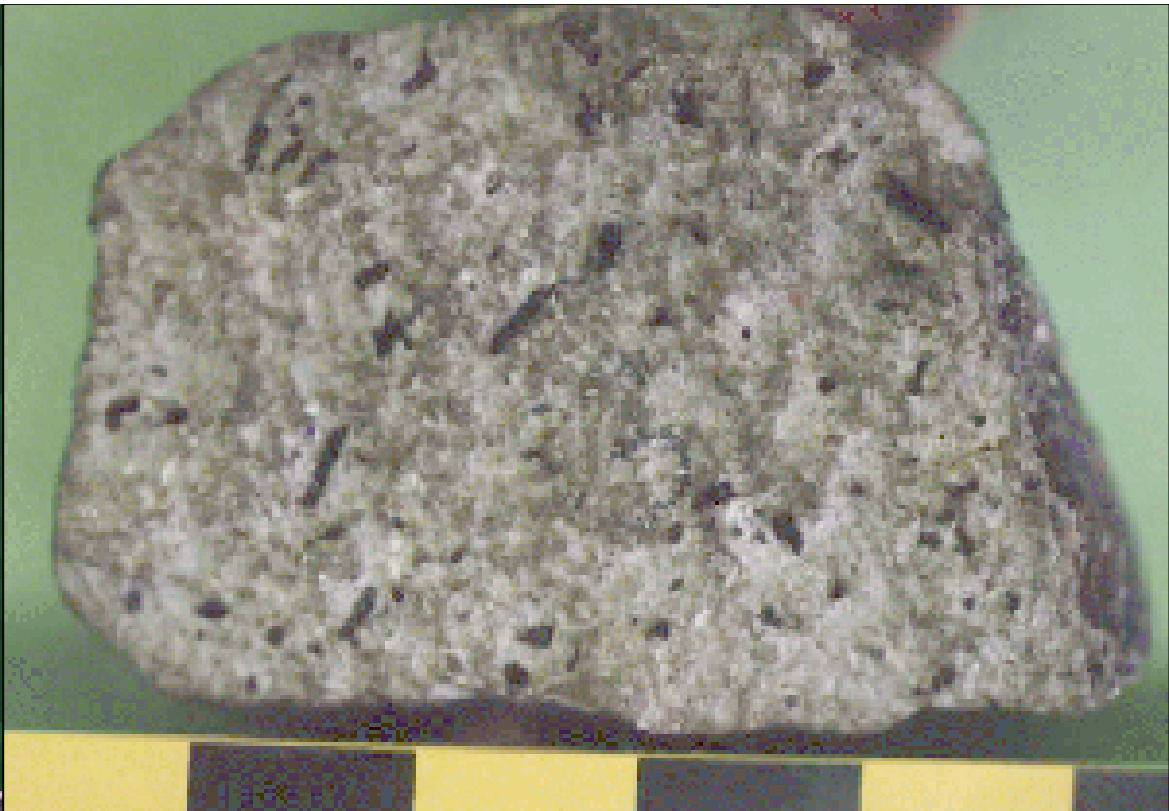

Pamela Gore 1996

OBSİDİYEN

- Andezit
  - Diyoritlerin yüzey taşıdır
  - %52-63 oranında SiO₂ içerir
  - Plajiyoklas ve kuvars, piroksen ve az hornblend içerir
  - Andezitik magma çok güçlü patlamalar oluşturur.
  - And dağlarından ismini alır

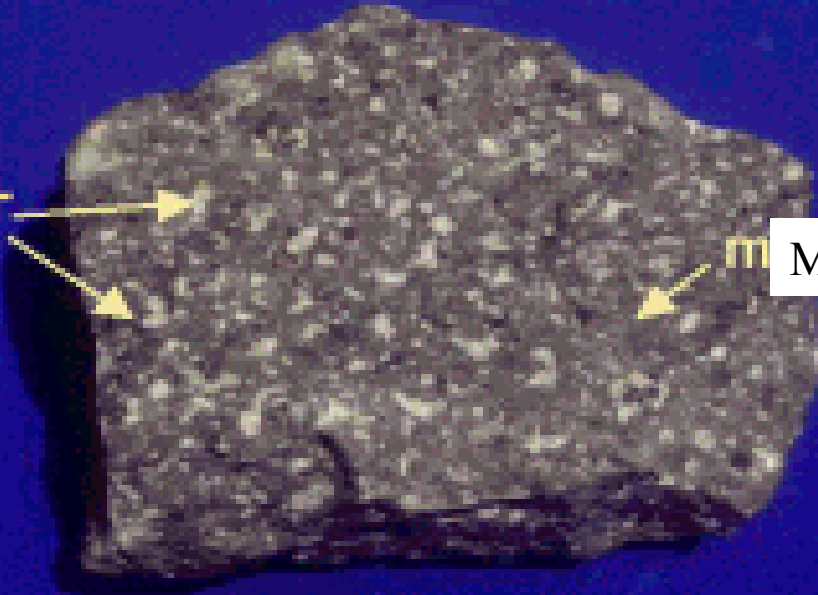

PORFİRİTİK ANDEZİT

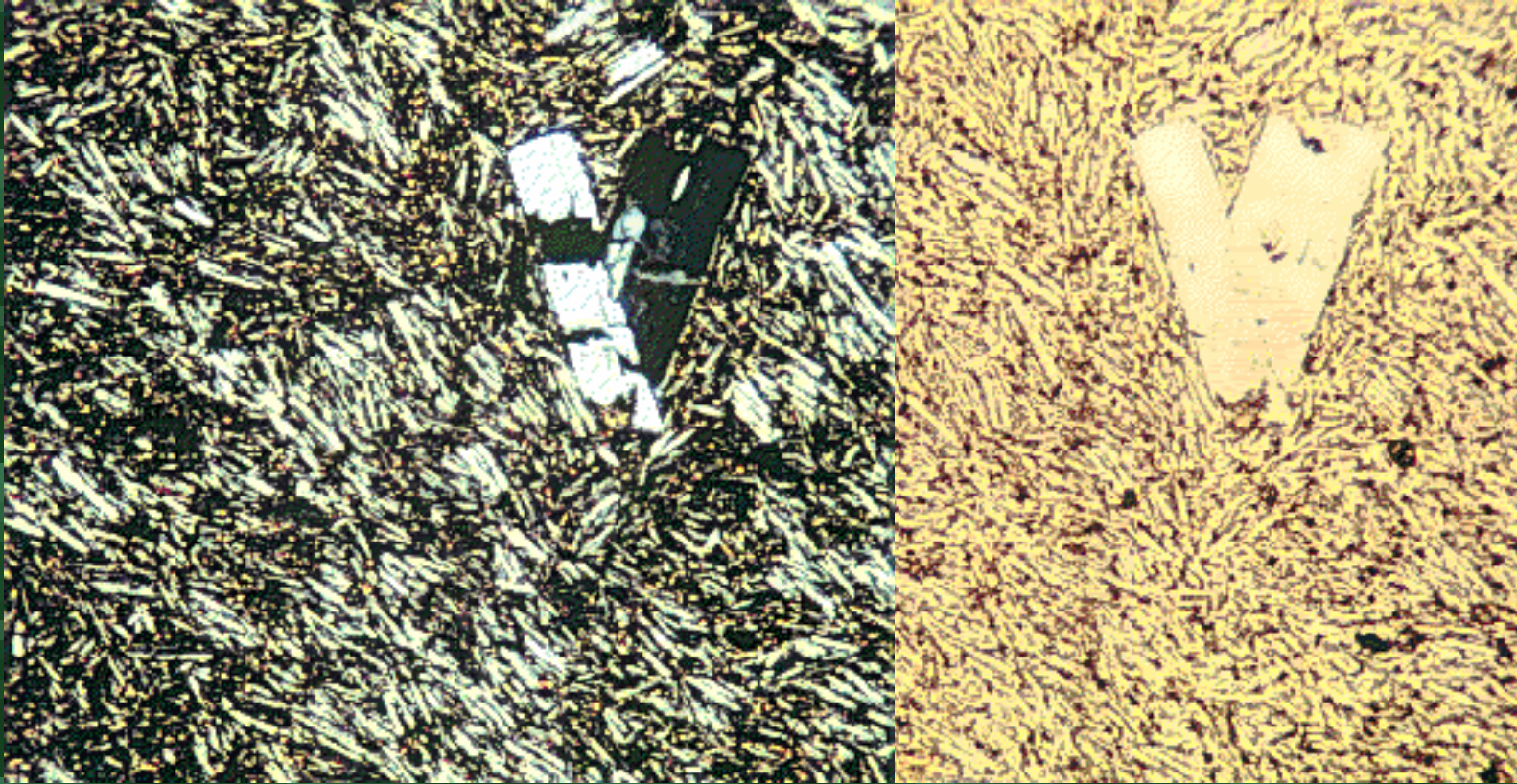
porphyritic andesite

FENO
KRİSTALLER

MATRİKS

Mikroskop görüntüsü

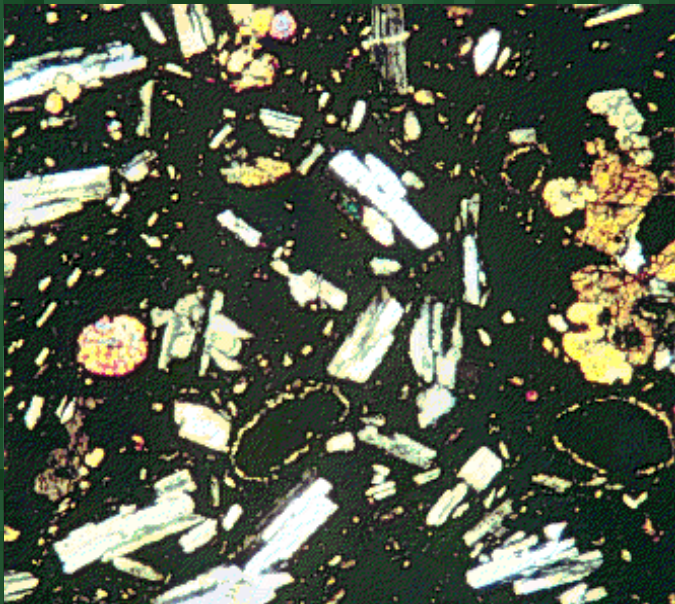

- Bazalt
- %52 den az SiO₂ içerir
  - Gabroların yüzey taşıdır
  - Koyu gri-siyah renklidir
  - Plajiyoklas, piroksen, olivin ve biyotit içerir
  - Bol gaz boşlukları vardır
  - Bazaltik lavlar düşük viskoziteye sahiptir
  - 20 km den daha fazla akabilirler
  - Okyanus tabanlarını büyük bir bölümü bazalttan yapılıdır.

bazalt

bazalt

Karacadağ bazaltı-Siverek/Şanlıurfa

Karacadağ bazaltı-Siverek/Şanlıurfa

Beşiri/Batman

Kula volkanitleri/Manisa

Karacadağ bazaltı-Diyarbakır

Karacadağ bazaltı-Diyarbakır